

KULTÚRA

ROČNÍK XXV. – č. 12

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

15. JÚNA 2022

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

Snímka: Teodor Križka

Chcem sa vás spýtať, páni generáli,
či ste sa doma večer usmievali
na svoje ženy, milujúc sa s nimi
rukami vyše lakt'ov krvavými.

Či svoje dlane, ťažké ruky kata
kládli ste pred tým nežne na vnúčatá
a nevideli, ako krv im steká
po brade miesto večerného mlieka.

Nalievate si možno pohár vína,
a niekde matka oplakáva syna,

List generálom

TEODOR KRIŽKA

a niekde matka zo spánku sa budí
a mŕtve ústa prikladá si k hrudi.

Padajú práve bomby niekde na dom,
na krásne telá novodobých madon,
špinavé ruky na dlážku ich sáčú,
vy pijete však víno miesto plaču.

K vám táto báseň nikdy nadoletí,
veď postŕhala by vám epolety
a do jedného by ste, páni, stáli
na súde vdov, čo umierajú v žiali.

Kedysi v 90. rokoch, na druhý deň, ako padla vláda, som navštívil Vladimíra Mečiara. Nie preto, aby som mu vyjadril sympatie, ale aby som mu vyjadril znepokojenie. Bál som sa o mladú slovenskú štátnosť. Potreboval som mu vysloviť svoj názor, že "mať svoj štát znamená život" a život národa je viac než ambície politika či skupiny, ktorá doň vkladá svoje nádeje, zvyčajne spojené viac s osobným úspechom než so záujmom národa.

Tak aj teraz, keď píšem tieto provokatívne stĺpčky, nemám v úmysle komukoľvek nadbiehať. Na Slovensko myslím z dlhodobej perspektívy, nie podľa toho, čo si momentálne myslí nejaká časť národa. V každom prípade

Šoky 6

neodovzdal som všetky svoje životné sily na to, aby som si dal nadávať či dokonca počúvať vyhrážky, lebo mám opačný postoj k ľuďom, ktorí sa nazývajú vlastenci a všetky svoje očakávania zavesili na šiju Putina.

Je naozaj pre mňa šokom, kedy sa sformovala doslova sekta putinofilov, ktorá žije vo virtuálnom svete ruskej štátnej propagandy. Väčšina z nich ani nevie po rusky, iba sa odvoláva na tzv. alternatívne zdroje informácií. Keďže nemajú radi liberálne médiá, automaticky prijímajú všetko ruské ako sväté písmo, hoci ide o bludy na kvadrát. Mám pocit, že namiesto jedného komunistického novinára Júliusa Fučíka, ktorý písal odiózne reportáže z Kazachstanu, stretávam sa so stovkami jeho klonov.

Nemám nič proti pluralite názorov. Treba poznať svet v jeho plnosti. Každá jednostrannosť môže vyústiť do slepej uličky. Lenže tu nadobúdam dojem, že sa so Slováckmi deje masívna spravodajská hra. Nakoniec, nedeje sa iba s nami, od začiatku vojny proti Ukrajine Rusko akvivuje všetkých svojich agentov po celom svete, a nie je ich vôbec málo Christo Grozev, ktorý vyšetroval pozadie vražd opozičných politikov v Rusku, rozšíril svoju pozornosť o politikov, ktorí sú na výplatnej páske Kremľa. Z pôvodných štyridsaťjeden sa ich zoznam rozšíril na šesťsto.

Ako ich rozlíšiť? Jednoducho. Opakujú tézy ruskej propagandy a skutočnosť obracajú naruby. Za ostatné mesiace ich poznáme podľa toho, že obeť označujú za príčinu Putinovej agresie. Ukrajinci vraj spôsobili genocídu ruskojazyčného obyvateľstva. Keby si však dali iba trochu námahy, mohli by počuť priamo z úst Igora Girkina alias Strelkova, že to bol on, kto stlačil povestný kohútik ako prvý. Spolu s bandou svojich kumpánov, ktorých me-

dzitým už do jedného na Donbase postrieľali, rozpútal roky trvajúci konflikt. Dnes sa už zabudlo, že celý ten čas sa Putin od konfliktu dištancoval. Ale čo očakávať od človeka, ktorého pracovnú metódu tvorí lož. Veď nedávno celé mesiace vodil svet za nos, že svoje vojská presúva po vlastnom území a nemá v úmysle napadnúť Ukrajinu. To bolo kriku, že Rusko na to má preda právo! No má. Kým nenapadne nezávislý štát a v mene tzv. ruského sveta nezačne bombardovať práve ruskojazyčné mestá.

Niektorí slovenskí vlastenci sa idú pretrhnúť v hľadaní argumentov na ospravodlivenie útoku. Posielajú mi údajné dôkazy o nacistom pluku Azov. Ale opakujem, keby si dali námahu, príznaky na-

cizmu by našli u predstaviteľov ruskej štátnej moci. Poľahky by našli na internete snímky z demonštrácie hajlujúcich ruských nacistov za záchranu bielej rasy. Čuduj sa svete, v samom strede medzi demonštrantmi je Rogozin, dnešný vrcholný predstaviteľ Ruska, zodpovedný za jeho neúspešný kozmický program. Ale nielen on je z tejto liahne. Nedávno Vladimír Osečkin, ktorý sa zapodieva systémom mučenia v ruských väznicach, uverejnil dôkazy, že ruskí väzenskí dozorcovia sa radi tetujú svastikami.

V mene tzv. ruského sveta a v rámci denacifikácie Ukrajiny vraždia, kradnú a znásilňujú Buriati, príslušníci ázijského etnika, žijúceho v takej biede, že mladí muži podpisujú zmluvy a odchádzajú na front v predstave, že si zarobia. Ale "ruský svet" používa na agresivitu voči Ukrajine aj jednotky čečenského sultána Ramzana Kadyrova, ktoré vraždia s pokrikom Alah agbar!

Aj to sa pravdepodobne niektorým vlastencom páči. Vôbec by ma neprekvapilo, keby navštívili Groznyj a podpísali zmluvu o budúcej spolupráci.

Keďže na rozdiel od podivnej sekty, ktorá sa skrýva za názvami Vlast' či Patriot a pod. nie som odkázaný na nijaké konšpiračné a propagandistické weby, hoci ich je ako maku, ale analyzujem pôvodné zdroje v reálnom čase, viem aj, ako dlho a akým spôsobom ruská propaganda premieľa mozgy ruského obyvateľstva. Nie je to nijaká novota, že Putin pripravuje ruské obyvateľstvo na ďalšie vojny, napr. proti Poľsku.

Prečo si to môže dovoliť? Lebo sa mu darí vnášať rozkol do Európy. Plyn nič nestojí, prsto je. Náklady na jeho ťažbu sa rýchlo vrátia ziskom z predaja. A nielen to, z tých miliárd dolárov sa dá kúpiť nielen bývalý nemecký kancelár, ale aj zbrane.

TEODOR KRIŽKA

BLAŽEJ BELÁK

Dva bludy, ktoré deformujú slovenčinu

Jazyk nie je len mimoriadne pohyblivý sval v ústnej dutine človeka a vyšších živočíchov, ale aj nástroj na vyjadrovanie myšlienok, dorozumievanie a ukládanie poznatkov získaných v určitom ľudskom spoločenstve. Ak je tým spoločenstvom národ (napríklad mongolský alebo slovenský), hovoríme o národnom, rodnom alebo materinskom jazyku, a ten je spravidla regulovaný pravidlami platnými na danom území. Takáto štandardizovaná podoba, nazývaná aj spisovný jazyk, je jedným z hlavných znakov kultúry a kultúrnosti spoločenstva, ktorému má slúžiť. Systematicky modelovaný a príslušnými inštitúciami regulovaný národný jazyk je teda živým organizmom, ktorý si zasluhuje

rešpekt celej používateľskej obce a náležitú úctu.

Ako každý živý organizmus aj jazyk má tendenciu byť autentický, jedinečný, systémovo čistý, vo vzťahu k okoliu nezávislý. Aby mohol svoju úlohu spoľahlivého nástroja na vyjadrovanie myšlienok, citov a postojov pri komunikácii medzi ľuďmi plniť optimálne, zodpovedné ustanovizne sa musia starať nielen o jeho systémovú vyhranenosť, ale aj korektnosť, čiže presnosť pomenovania mimojazykových skutočností ustálenými slovami a termínmi. Veľkou prednosťou civilizovaných spoločenstiev je tendencia ľudskej reči k adekvátnosti, to jest k dokonalnej zhode obsahu povedaného alebo napísaného s mimojazy-

kovou skutočnosťou.

Slovenčina vo verejnom styku z obdobia po roku 1945 bola po viacnásobnej kodifikácii nášho národného jazyka už nepochybne jazykom veľmi vyspelým a cez kultivovaný spoločenský úzus dostatočne stabilizovaným. O to viac a s kritickou nevdou si musíme všimnúť javy, ktoré spomenutú prirodzenú tendenciu jazyka byť autentickým a pravdivým nástrojom medziľudskej komunikácie z ideologických, ba aj surovo politických príčin narúšali a doposiaľ narúšajú.

Ide predovšetkým o dva bludy, ktoré do slovenčiny prenikli hneď po skončení druhej svetovej vojny, teda už pred trištvrte storočím, ktoré sa v nej z mimojazykových

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné, z ktorého príjem je preda len o málo väčší ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispejte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK6909000000000000000000170427664

príčin zahniezdili a doteraz ju ako nástroj pravdivého zrkadlenia skutočnosti veľmi poškodzujú.

Najfrekventovanejším bludom v slovenčine je používanie omínového výrazu „oslobodenie“, ktorým sa v rozpore so všeobecným poznaním nášho obyvateľstva a kritickým hodnotením historických udalostí označuje obsadenie a faktické podmanenie slovenskej krajiny Sovietskym zväzom na jar roku 1945. Táto udalosť totiž znamenala okamžité likvidovanie slovenskej štátnosti a viedla k administratívne začleneniu územia a obyvateľstva Slovenska do staro-novej „Československej“ republiky, teda do politicko-správneho útvaru, ktorého režim a hranice určili a priori rozhodnutia mocností v priebehu vojny a do svetových máp prekreslili sovietski vojenski kartografi a geodeti v prospech tzv. „osloboditeľa“ (anexia Podkarpatskej Rusi a začlenenie do územia vtedajšej Ukrajinskej SSR). Tieto vážne akty prebehli bez zohľadnenia názoru a vôle obyvateľstva, navyše v ovzduší otvorených prejavov šovinizmu, pomsty a retribučného marazmu, ktorý v tom čase panoval na Slovensku aj vo všetkých susedných krajinách.

Takto vstúpilo aj Slovensko druhý raz do tej istej rieky, ibaže zakrvavenej udalosťami práve skončenej druhej svetovej vojny a takzvaného „národného povstania“ z jesene 1944. V medzinárodných vzťahoch sa Slovensko zaregistrovalo (presnejšie: zaregistrovali ho) ako súčasť unitárneho česko-slovenského štátu, samozrejme, s názvom písaným bez spojovníka medzi jeho dvoma národnými zložkami a bez slovenských výsostných znakov, čo len podtrhlo stratu slovenskej národnej suverenity. Aj táto grafika mala trestať Slovákov za bezočivosť, s akou si osnovali a v trvaní šiestich rokov budovali vlastný samostatný štát, a zároveň zmalicherniť slovenskú národnú identitu do polohy menšieho, bezmocného, prakticky bezvládneho prívěsku binárne modelovanej politickej jednotky – presne v tom duchu, v akom to zrealizoval neslávne preslávený Košický vládný program. Tu nie je potrebná ďalšia analýza problému, keďže ten je historicky a politologicky dosť preskúmaný, prežutý a neraz aj falošne prebedákaný demokratickými aj tzv. socialistickými historikmi. Žiaľ, je to aj problém prežitý a pretrpený tromi generáciami často letargických a s osudom zmierených Slovákov.

Razantnosť vzniku Druhej Slovenskej republiky 1. januára 1993 v priaznivých podmienkach relatívnej politickej slobody (v situácii doznievajúceho šoku z rozpadnutia sovietskeho impéria) však potvrdila zásadný rozdiel medzi správaním sa živých organizmov na slobode a v situácii totálneho obmedzenia pohybu. Prejavilo sa to takmer okamžite volaním po obnove Slovenskej republiky a po uplatňovaní práva na nezávislosť a samostatné rozhodovanie. Organickú nevyhnutnosť a životaschopnosť prvého Slovenského štátu 1939-1945 dokázal Ex post

život sám práve v akte spontánneho obnovenia druhej Slovenskej republiky v roku 1993. Ten akt zároveň vyjaviť celú biedu nekvalifikovanosti starých československých ideových východísk, podľa ktorých sa povojnové Československo ako kuriózný politologický mačko-pes a umelý štátny útvar z milosti mocných kurátorov rekonštruovalo (za zjavného kibicovania Rusov a Angličanov) v roku 1945 do starej podoby s ideovo pochybným obsahom a s nevyriešenými vzťahmi jeho základných konštitutívnych zložiek. Vtedajšia rekonštrukcia prebehla pre zmenu vo farbách „ľudovej demokracie“, ktorá bola len formálne „ľudová“ a voči Slovákom otvorene nedemokratická, navyše riadená nesystémovo, v mäteži fantasmagorických benešovských unitárnych liberálnodemokratických predstáv, striedavo blízkyh a vzápätí veľmi vzdialených skrytých husákovských pokusom o imitovanie akej-takej autonómie, ale vždy podriadených gottwaldovským pro-sovietskym víziám, len slabo premiešaných s lettrichovskými a hodžovskými kvázi demokratickými názormi či stareckým československým šrobárovským resentimentom.

Obnovený unitárny štát dostal síce starý poctivý predvojnový názov, ale ľud, ktorý mal v ňom žiť a pracovať, bol už iný! Prvá Slovenská republika 1939-1945 jednoducho stihla počas svojho trvania zásadne zmeniť ctenie a nazeranie Slovákov na vlastné ústavné možnosti a na individuálnu i kolektívnu ľudskú dôstojnosť, keďže aj v krajne nepriaznivých podmienkach vojny úspešne naplnila odvekú túžbu Slovákov po vlastnej štátnosti.

Psychologicky a mentálne prebudený slovenský človek bol síce po vojne veľmocami bezohľadne zrazený na kolena, no stal sa už skrabnutím Benešovho prezidentského pera kúpeného lacno v londýnskom bazári nedala odignorovať. Kýžené unitárne zámery sa nedali dosť dobre zrealizovať ani cez enormné propagačné úsilie dôsledne proruských a ešte dôslednejšie proruských žurnalistov z Prahy a Bratislavy. A vysnívaná československá jednota či dokonca totožnosť sa nedala vtĺcť do slovenských hláv ani prostredníctvom tvrdých obuškov Viktoryho a Ferenčíkových strážmajstrov.

Po čase sa ukázalo, že ani nadľudská námaha početných a „triedne“ narýchlo uvedených slovenských prozaikov, básnikov, dramatikov a iných socialistických perohryzov nestačí na vysnívanú premenu myslenia v duchu českoslovakizmu a na preobliehanie pamäti slovenského človeka. A pritom úsilie týchto ochotníkov bolo naozaj príkladné, bibliograficky veľmi výdatné – či už išlo o snaživcov poznačených tzv. buržoáznym pôvodom, alebo o spisovateľov a publicistov mentálne poškodených komunistickou dogmou už v medzivojnovom období, prípadne iba o novinárskych

elévov v krátkych sokolských a zväzáckych nohavičiach – ten reálny zážitok z prežitia chvíľ skutočnej slovenskej slobody a národnej nezávislosti už nedokázali vnútení správcovia povojnového Slovenska eliminovať a z pamäti ľudu vygumovať. Veď presne takto sa to prejavilo aj v roku 1993!

Problém nepravdivej interpretácie výsledkov druhej svetovej vojny a jej dôsledkov na nedôstojné postavenie Slovenska sa po celé desaťročia u nás nedostal na program dňa, ani sa nikdy nemohol stať predmetom otvorenej vedeckej diskusie, nehovoriac o tabuizovaní a prekrúcaní témy v širokej verejnosti a v školských učebniciach. Tie ho podávali vždy dokonale prekrútený a vždy len v maximálne zjednodušenej podobe ako „oslobodenie“ a víťazstvo Sovietskej (pôvodne „Červenej“) armády nad fašizmom, pričom sa do popredia vysúvali vojnové operácie a „hrdinstvo“, ktoré sa odohrali na slovenskom území v priestoroch od Duklianskeho priesmyku po Liptovský Mikuláš, prípadne po Žemberovce (kde sa do posledného momentu úspešne skrýval jeden z hlavných hrdinov povstania a s povstaním spojeného „oslobodzovania“). Takto sa jednostrannou glorifikáciou sovietskych a zmalicherňovaním podielu západných spojencov na porážke Nemecka dospelo k neúmernému zveličeniu významu bojových zásluh Rusov vedených neúspešne „geniálnym generalissimom“ Josifom Vissarionovičom Stalinom, nadaným to vojvodcom proletariátu z celého sveta a božsky neomylným ateistom gruzínskeho pravoslávneho pôvodu.

Falošnosť a neprimeranosť výrazu „oslobodenie“ v danom kontexte je celkom evidentná. Už len preto, že cieľom vojenských akcií Červenej armády na našom území nebolo kohosi „oslobodzovať“, ale vojenskou silou porážať (mimochodom svojho pôvodného spojenca z paktu Ribbentrop-Molotov z augusta 1939) a postupne obsadzovať dôležité predpolia a významné komunikačné zóny na cudzích územiach, ktoré by sa dali vo vhodnej chvíli napríklad aj anektovať alebo na ktorých by sa mohol neskôr uplatňovať aspoň dominantný politický a hospodársky vplyv – ako sa to podarilo prakticky všade, kam vstúpila sovietska noha, pravda, za výdatnej pomoci piatich kolón v každej krajine. Bola to taktika obdivuhodne úspešná. Po každom „oslobodení“ nasledoval ten istý obrad: nastolenie domáceho režimu podľa vkusu a vôle okupanta, likvidovanie miestnych demokratických štruktúr, inštitútov a inštitúcií, vyvezenie protiviakov sa „živlov“ na Sibír (do gulagov) alebo aspoň na Donbas (kopať uhlie a rudu), nemilosrdné obmedzenie občianskych a ústavných práv domáceho obyvateľstva, vnútenie jednotnej ideológie pozostalým.

Sovietsky, resp. ruský spôsob „oslobodzovania“ v štandardnej podobe sa zrealizoval v rokoch 1944-1948 aj u nás. Scenár jeho prvého dejstva bol vypracovaný

v zasadačkách NKVD a jeho hlavnou strategickou myšlienkou bolo využiť povstalecké šarvátky pod Tatrami a vojensky nadviazať na takzvané „povstanie slovenského ľudu proti fašizmu“. Úlohu livrejovaného vrátnika pri otvorení duklianskej brány sovietskym jednotkám a dodávateľom potrebných potravín, alkoholu a čerstvej krvnej plazmy (v prípade zdĺhavých bojov s Nemcami) mali byť, pokiaľ možno, Slováci preoblečení za Čechoslovákov, tak ako si to želal inšpicient akcie Eduard Beneš v porozumení s moskovskými režisérmi, s nasadením prestrej zmesi odbojových zložiek tej správnej ideovej a náboženskej orientácie, pod značkou a etiketou SNP. Táto vzorne koncipovaná akcia, inšpirovaná „prezidentom na úteku“ v Londýne, posvätená súdruhom Stalinom, vodcom svetového, teda aj slovenského, českého, maďarského a inakšieho proletariátu v Moskve, vojenskostrategicky rozpracovaná v Kyjeve na Hlavnom štábe Ukrajinského frontu, bola v septembri a októbri 1944 zmätene, ale ochotne uskutočnená v Banskej Bystrici a na okolí, a dostala smelé označenie „SNP“.

Úlohu rozbušky SNP zohrala akcia diverznej skupiny jedenástich ruských parašutistov vedených Piotrom Alexejevičom Veličkom (1911-1984) operujúcim v kritickom období v Sklabini neďaleko Martina. Ich úlohou bolo preventívne zabezpečiť vhodný operačný priestor na uskutočňovanie spravodajských, diverzných a pomocných bojových akcií v čase blížiacej sa konfrontácie sovietskych a nemeckých armád.

Tento zámer obsahoval ako jednu z hlavných úloh vo vhodnej chvíli vyprovokovať vstup Wehrmachtu na územie Slovenskej republiky. Akcia sa uskutočnila 28. augusta 1944, teda v predvečer v súčasnosti každoročne oslavovaného výročia začiatku SNP, z príkazu sovietskeho spravodajského dôstojníka P. A. Veličku a na povel dôstojníka slovenskej armády Cyrila Kuchtu na dvore martinských delostreleckých kasární postrieľaním všetkých členov nemeckej diplomatickej misie vracajúcej sa z Rumunska, vrátane rodinných príslušníkov diplomatov. Tento prvý a najvýznamnejší povstalecký čin (zločin) často uniká pozornosti slovenských historikov. Dostal sa však do svetových učebníc diplomacie a do historických análov ako príklad eklatantného a po všetkých stránkach nezmyselného porušenia medzinárodného práva.

Nie, nedá sa povedať, že by „Slovenské národné povstanie“ bolo slovenské a národné, či dokonca slávne – sám Veličko by to iste potvrdil. Všetky tri adjektíva sú falošné, spochybňujú a rozvracajú slovenskú myseľ a reč!

Od tohto nešťastného momentu všetky drobné aj väčšie ozbrojené strety, ako aj individuálne výčiny po krajine blúdiacich utečencov a dezertérov – ktorí potrebovali v chaose blížiaceho sa konca vojny dostať sa k rodinám, prekročiť hranice, obísť colnice, zorientovať sa v cudzej krajine, ale hlavne

najesť sa a napiť sa – nadobudli politický charakter, aký by im v čase mieru sotvakto bol priznal. Zásluhou vytrvalej mediálnej propagandy podporovanej čoraz bohatšou fantáziou našich historikov, najmä v pofebruárovom období, účastníci povstaleckých dejov sa s kladným hodnotením svojej účasti na povstaní nevedojak stotožnili a doteraz sa radi stotožňujú.

MOTIVÁCIE

A ATRIBÚTY SNP

Objektívne povedané, hlavnou motiváciou účasti na takzvanom Slovenskom národnom povstaní nemohol byť „boj slovenského ľudu proti fašizmu“, veď väčšina účastníkov povstania sa s pojmi „fašizmus“ a „nacizmus“ stretla prvý raz až po vojne, v najlepšom prípade pri nasadzovaní do bojových stretov z úst poučených, nie vždy dobrovoľne mobilizovaných a rozličnými cestami osudu inak do povstania zapletených dôstojníkov, a trochu neskoršie z úst politrukov. Najčastejšou príčinou ich účasti na „povstaní“ bola – paradoxne – presne opačná snaha dostať sa čo najskôr a čo najďalej z nebezpečných vojenských, mobilizačných a (povedzme) povstaleckých priestorov, v ktorých sa strieľa, bombarduje, zraňuje a hladuje, a dostať sa čo najrýchlejšie domov do bezpečia rodných chalúp a postarať sa čo najskôr o vykonanie najpotrebnejších jesenných gazdovských prác (typických pre september a október), pomôcť žene a rodičom poorať a porýľovať pole.

Účastníci povstania bývajú často prekvapení vlastným hrdinstvom a dodatočne zistenou politickou motiváciou svojej účasti v povstaní, často na miestach, o ktorých prvý raz počujú z úst slávnostných rečníkov pri výročných oslavách povstania a prvý raz sa dozvedajú až v knihách slovenských historikov. Ideálne pohútky „boja proti fašistom“ alebo „boja za slobodu a spravodlivý spoločenský poriadok“ bývajú aj pre nich obrovským, po každej stránke príjemným prekvapením.

Je niekoľko ďalších dôvodov, prečo SNP nemožno pokladať za slovenské ani národné:

a) Adjektívum „slovenské“ spoľahlivo vystihuje iba tú skutočnosť, že sa SNP odohralo na slovenskom území (prevažná časť ozbrojených stretov vo fáze organizovaného vojenského odporu sa naozaj odohrala v dolinách okolo Martina, Ružomberku, Dolného Kubína a na Pohroní, teda v zalesnených a relatívne neprístupných terénoch Veľkej a Malej Fatry).

b) Pre korektnosť termínu „Slovenské národné povstanie“ sú však dôležité aj ďalšie skutočnosti, ktoré „slovenskosť“ povstania vonkoncom nepotvrdzujú. Je to predovšetkým fakt, že povstanie nie je originálnym dielom slovenského dôvtipu a rúk. Jeho ideu koncipovali, podrobnejšie rozpracovali a kontrolovali mimo Slovenska a na diaľku (v Londýne, Moskve a Kyjeve) v záujme sovietskych

c) Hlavnou úlohou SNP nebolo „povstávať“ proti „fašizmu“

alebo proti útlaku zo strany vlády a úradov, ale v koordinácii so zahraničnou exilovou vládou uľahčiť vstup Červenej armády na územie Slovenska cez Duklianský priesmyk. Povstanie teda plnilo v prvom rade úlohu obrazného „vrátnika“, ubytovateľa a hostiteľa cudzích vojsk a partizánskych skupín prechádzajúcich cez slovenské územie.

d) Národnostný status povstalcov a kvázipovstalcov bol vyslovene internacionálny, len v istej časti a v menej významných funkciách slovenský.

e) Základná motivácia vzniku a účasti v SNP bola neslovenská a takmer vo všetkých politických aspektoch otvorene protislovenská.

f) Výsledky a následky povstania, ako ukázal najbližší povojnový a najmä neskorší historický vývoj rokov 1945-1993 boli zjavne pročecké a prosovietske – protikladné s historickými politickými aspiráciami, prirodzenými nárokmi a predpokladmi všestranného rozvoja a prosperitou slovenského národa.

Nielen atribúty, ale ani sám ústredný pojem „povstanie“ nie je bezúhonný. Dominuje v ňom kalkulácia zabezpečiť si po skončení vojny výhodné postavenie na strane víťazných mocností a priaznivú pozíciu v povojnovej politickej súťaž.

Prostredníctvom SNP sa Slovensko stalo nielen dedičom, ale aj obeťou tejto významnej, ale krajne protirečivej, historikmi a politikmi totálne dezinterpretovanej historickej udalosti. Protirečivosť a tragizmus priebehu a následkov SNP visí už viac ako sedemdesiat rokov nad našou krajinou ako sivé mračno a nehýbe sa. Do slovenskej reči sa značka „SNP“ premieta plná neprijemných konotácií a úmyselne skresľovaných faktov a zamlčovania, najmä pokiaľ ide o partizánske zločiny v počiatočnom štádiu povstania v Turci a Hornej Nitre. Značka ani zďaleka nehovorí otvorenou rečou a nepomenúva všetky fakty. Z nich azda najchúlostivejší je fakt, že SNP má nemalý podiel na likvidácii vlastného štátu a odovzdaní osudu Slovenska na dlhý čas do rúk boľševikov, ktorí ho takmer pol storočia zneužívali a využívali na neviditeľné, ale dôsledné hospodárske, mravné a duchovné vykorisťovanie a politickú devastáciu.

SNP ako nevykoreniteľný socioklktizmus sa postupne stáva vyprázdneným historizmom. V tejto pozícii však aj naďalej prekvitá a zrejme dlho bude prekvitá na rohoch početných slovenských ulíc, námestí, parkov a pamätných objektov. V spojitosti s prežívajúcim notorickým bludom o „oslobodzovaní“ v niekdajšom, propagandistami a úplatnými umelcami živnom význame, vytvára ustálený stereotyp, v ktorom sa obe časti dopĺňajú a vzájomne vysvetľujú. Dnešné návykové používanie oboch slov naraz, jedným dychom a bez úvodzoviek v zaužívanom redukovanom význame však poškodzuje logiku samej reči a priam volá po verejnej sémantickej previerke. Tá je dnes mimoriadne aktuálna najmä v súvislosti s recidivami „oslobodzovania“ krajín priľahlých k Ruskej federácii.

BLAŽEJ BELÁK

KTO TO BOL VELIČKO?

(z verejne prístupných zdrojov)

PIOTR ALEXEJEVIČ VELIČKO (1911 Čubar, ZSSR – 1984 ZSSR)

Dôstojník Červenej armády, partizánsky veliteľ.

Do roku 1935 pracoval ako učiteľ. Po štúdiu na vojenskom tankovom učilišti v Ulianovsku neskôr vo Vojenskej akadémii M. Frunzeho roku 1938 pridelený k tankovým vojskám na Ďalekom východe ZSSR. Pridelený k 15. výsadkovej brigáde, účastník bojov na Severozápadnom fronte, v ktorých bol ranený. V rokoch 1943-1944 veliteľ diverznej skupiny. V lete 1944 absolvoval kurz pre zvláštne úlohy.

Veliteľ 11-člennej skupiny vysadenej v noci z 25. na 26. júla 1944 pri Liptovskej Osade. Bola to prvá skupina sovietskych partizánov vyslaná Ukrajinským štábom partizánskeho hnutia na Slovensko. V auguste 1944 sa premiestnil do Kantorskej doliny a nadviazal spojenie s ilegálnym odbojom, s dôstojníkmi slovenskej armády a partizánskym oddielom Viliama Žingora, do ktorého sa včlenil. Táto jednotka mala vyše 1000 mužov. Vo svojom štábe v Sklabini 13. augusta 1944 rokov s Jánom Golianom o spolupráci s povstalcami a prípravu povstania. O vstrojovanie tejto jednotky sa starala posádka z Martina. Partizáni ale zatiaľ nemali proti komu bojovať, z toho bol dosť prekvapený aj sám Veličko. Bolo zrejme, že pred vysadením prvej organizátorskej skupiny, nemal Partizánsky štáb v Kyjeve celkom jasné predstavy o dianí na Slovensku.

Jednotky pod jeho velením zišli 21. augusta 1944 z Kantorskej doliny a v Sklabini vyhlásili takzvanú „Veličkovu Československú republiku“. Aby izoloval Turiec, vyhodil do vzduchu strečniansky, kraľoviansky aj štubniansky tunel, čo neskôr samým povstalcem sťažilo zásobovanie. Finančne sa zásobil prepadom fabriky v Turanoch. Počas SNP sa stal veliteľom 1.československej brigády M.R. Štefánika. Patril k najvýznamnejším partizánskym veliteľom a podstatnou mierou sa zaslúžil o vyprovokovanie vstupu nemeckých vojsk na slovenské územie (na jeho príkaz postrieľali 28.8.1944 na dvore martinských kasární slovenskí povstalci Ottovu diplomatickú misiu vracajúcu sa z Rumunska).

Po vojne pracoval na Ukrajine v rokoch 1950-1958 v cementárňach v Kyjeve, potom na výstavbe železníc v severných oblastiach ZSSR. Od roku 1958 žil ako invalidný dôchodca v Charkove.

Vyznamenaný Leninovým radom, dvakrát Radom červenej zástavy, ako aj ďalšími sovietskymi a československými medailami. Je čestným občanom Žiliny, Martina, Ružomberka, Liptovského Mikuláša, Liptovského Hrádku, Sklabine, Sučian a Liptovskej Osady.

(B. B.)

Útočná vojna voči bratskému národu nemôže byť v žiadnom prípade vnímaná ako zápas o kresťanské hodnoty

Príspevok na medzinárodnej konferencii Európa Karpát

organizovanej Sejmom Poľskej republiky, máj 2022

Ctení účastníci konferencie v krásnom podkarpatskom Krasicyne, srdečne vás pozdravujem zo staroslávnjej slovenskej Nitre. Dovoľte, aby som predovšetkým poďakoval pánovi predsedovi zahraničného výboru poľského Sejmu Markovi Kuchcińskemu za pozvanie do debaty na tomto výnimočnom podujatí a možnosť prihovoriť sa vám, aspoň virtuálne. Je pre mňa skutočnou cťou byť v spoločnosti tak vzácných ľudí, ako sú moji spolurečníci. Prihovoriť sa práve v tomto paneli, ktorého témou je taká bolestná realita, akou je vojna na Ukrajine, je mimoriadne náročné a zároveň zaväzujúce.

Keďže som vyštudovaný teológ a roky sa snažím ako publicista v kresťanských médiách zamýšľať sa nad témami, ktoré sú spojené s kresťanskou spiritualitou alebo novšími dejinami Cirkvi v našom spoločnom regióne, dovoľm si svoje uvažovanie a postrehy prezentovať najmä týmto smerom a politiky sa dotknúť iba okrajovo.

S Ukrajincami, ktorí bránia svoju vlasť pred nespravodlivou ruskou agresiou, spájajú naše národy okrem iného spoločné historické skúsenosti. Naše krajiny majú osobitnú skúsenosť so zločinným sovietskym experimentom „vytvárania nového človeka“, človeka bez Boha, bez hodnôt, človeka úplne materialistického, odtrhnutého od vlastného prirodzeného prostredia rodiny a spoločenských väzieb. A práve v tomto kontexte je dobré spomenúť strašné zneužívanie náboženskej symboliky režimom prezidenta V. Putina. Je dobré pre lepšiu ilustráciu pohnútok imperiálnej politiky dnešného Ruska pripomenúť, že jeho prezident sa veľmi rád a veľmi často odvoláva na tvorcov tohto zločinného komunistického experimentu, na dedičstvo sovietskeho bezbožného štátu a jeho zločinných vodcov, no zároveň sa veľmi rád a často ukazuje počas cirkevných slávností v pravoslávnych chrámoch v sprievode hierarchie Ruskej pravoslávnej cirkvi. Obklopuje sa symbolikou sovietskou, čiže symbolikou štátu, ktorý mal takpovediac vo svojej DNA nenávisť voči Bohu a všetkému kresťanskému, keďže kresťanstvo považoval za naj-

väčšieho nepriateľa budovania „raja na zemi“. No obklopuje sa taktiež veľmi rád náboženskou symbolikou. Spoločne so svojim niekdajším spolupútnikom z KGB, ktorý je oficiálne hlavou tejto národnej pravoslávnej cirkvi, sa pokúšajú vytvoriť akýsi neprekonateľný model ruského imperialismu, v ktorom sa synkreticky spájajú prvky pravoslávnej spirituality s prvkami sovietskej mytológie či dokonca pohanským svetom a komunistickou symbolikou. Samozrejme, je to iba súčasť politického marketingu a veľmi ľživej propagandy tzv. „ruského sveta“ (rus. Russkij Mir), ktorý nemá nič spoločné s kresťanským svetom, kresťanskou vierou a hodnotami, ktoré z nej vyplývajú. Žiaľ, v časti konzervatívnych kruhov táto lož zaznamenáva úspechy.

Ako príklad spájania prvkov komunistickej propagandy s kresťanskou symbolikou spomeniem iba kontroverzie okolo výzdoby hlavného chrámu ozbrojených síl Ruskej federácie, takmer hagiografické vyobrazenia zločincov, ktorý má na rukách krv miliónov kresťanov - J. V. Stalina, spojené s jeho verejných ospravedlňovaním, vychvaľovaním až kultom u niektorých pravoslávnych duchovných, či vyjadrenia patriarchu Kyrilla o ruskej agresii na Ukrajine ako istom akte nevyhnutného zápasu dobra so zlom, priam metafyzickej vojny Bohom vyvoleného Ruska s diablom, s „fašizmom“ a dekadenciou Západu, stelesnenou v ukrajinskom štáte, atď.

Žiaľ, občas sa na Slovensku stretám s podobným naratívom vo vlastnom konzervatívnom prostredí, v ktorom časť adresátov informácii hľadá na vojnu na Ukrajinu ako na vojnu, s ktorou nemáme nič spoločné a v ktorej možno Putin naozaj bojuje o akési konzervatívne hodnoty v skazenej Európe. Hoci (prinajmenšom v mojom blízkom okolí) nie je takýchto ľudí mnoho, sú v ňom prítomní a môj dojem z diskusie s nimi je taký, že sa vyznačujú veľkou mierou rezistencie na logické argumenty a zjavné fakty. Veď ako môže človek, ktorý je pri zmysloch, hľadá pravdu a je voči nej otvorený, ako zápas o rodinné hodnoty a právo na život, ktoré je v postkresťanskej európskej spoločnosti tak silne

popierané, vnímať vraždenie civilného obyvateľstva, znásilňovanie žien i malých dievčat, ničenie obytných domov i chrámov?

Musím povedať, že na jednej strane vidím ako pôvodcu tohto veľkého „ohlúpnutia“ časti národov mnohoročný vplyv ruskej propagandy, najmä vo virtuálnom priestore, na strane druhej, a to možno ešte viac, efektivitu infiltrácie mnohých kruhov vplyvajúcich na rozličné oblasti života - od sovietskymi a neskôr ruskými tajnými službami vychovaných západných ultraľavicových aktivistov a politikov, ktorí smerujú k celosvetovej neomarxistickej kultúrnej revolúcii, až po niektoré na prvý pohľad (ale naozaj iba na prvý pohľad) veľmi konzervatívne kruhy v kresťanskom prostredí.

Zástancovia chiméry Putinovho Ruska ako záchranco kresťanského sveta úplne účelovo alebo pre neodpušiteľnú nevedomosť napríklad prehládajú či zamlčujú fakt, že Rusko dlhodobo vedie celosvetový rebríček krajín s najväčším počtom umelých potratov prepočítaných na príslušný počet obyvateľov a za viac ako 20 rokov takmer neobmedzenej vlády „konzervátvec“ Putin nespravil nič pre to, aby tieto zločiny na nevinných deťoch vlastného národa aspoň obmedzil. Tieto zločiny na najbezbrannejších mimochodom ako prví na svete legalizovali práve tí sovietski „štátnici“, na dedičstvo ktorých sa neraz budovateľ „ruského sveta“ hrdo odvoláva.

Vojnu na Ukrajine, zápas Ukrajincov a slobodu nie iba svoju, ale aj susedných bratských národov, teda nemôžem vnímať inak, ako určitý zápas s relikmi boľševickej snahy o úplne zotročenie ducha človeka. Nevieme, ako sa bude vyvíjať situácia na Ukrajine, ktorá bojuje s ruskou agresiou, ale dovoľm si vyjadriť presvedčenie, že Ukrajina nemôže túto vojnu prehrať. Ak by ju totiž prehrala, prehrala by európska kresťanská civilizácia s neobľševizmom zaošetým do klamlivej pozlátky „hodnôt“. Súčasná vojna na Ukrajine môže byť istým impulzom pre očistenie, katarziu európskeho kresťanstva i európskej konzervatívnej politiky, ktoré sa musia vrátiť k svojim koreňom.

DARIUSZ ŻUK-OLSZEWSKI

Dedina v meste

Dedina v meste - aj to je vaj-norská rarita. Lebo keď sa rozširovali ostatné európske mestá, hlavne metropolitné, jednoducho búrali a pohlcovali okolité obce. Mníchov ich takto zhltoľ štyridsať. Toto čakalo aj Vajnory, ktoré sú mimochodom jedinou pôvodnou slovenskou obcou na území Veľkej Bratislavy. Upozorňoval na to už vaj-norský pán farár Ferdiš Juriga, ktorý tu pôsobil od roku 1905. Vajnori vtedy radi cestovali na púte aj do cudziny, lebo mali peniaze utŕžené za víno; chodili vlakom až do Maria-zellu, Czenstochovej, na moravský Velehrad, aj do Prahy. Juriga, rodom Záhorák z Gbelov, ich z kazateľnice usmerňoval inak: „Vajnori, nač chodíte za tyma Panenkama Máriama gdekadzi po svjece, šak tá naša vajnorská, Sedembolestná Patrónka Slovenska je najlepšia!“ Vedúcim a predmodlenikom týchto „cestovných zájazdov“, ako by sme to dnes nazvali, bol Michal Fašung, môj prastarý otec. Verný vajnorskej povahe mu na to z kostolnej lavice zavolať: „Pán farár, Slovo Boží nám káže!“ Juriga zmlkol, ale neurazil sa. Bol poslancom uhorského snemu a na ostré debaty medzi rečníckym pultom a lavicami bol zvyknutý. So svojimi farníkmi potom, po sv. omši rozvádzal svoje dôvody ďalej: „Prešpúrek, (vtedy tak volali Bratislavu, ktorá úradne mala iba maďarský názov: Poszony, prípadne rakúsky: Pressburg) má veľa vinohradov a rolí, ale to je maďarská zem. Teraz ich predávajú, lebo mladým maďarským synáčkom sa nechce na nich robiť. Keď ty pozemky odkúpiš vy, Vajnori, bude to slovenská zem! Takto môžete zvjedčovovať naše Slovensko!“ Čo povedal pán farár, to vtedy platilo ako príkaz. Vajnori nakupovali vinohrady v chotári nemeckej Rače, aj polia v maďarskom chotári Ivanky, na ktorých dnes máme bratislavské, medzinárodné letisko. A vzorne to všetko aj obrábali. Vajnorské ženy denne chodili do vinohradov, vzdialených 3 km, s ťažkými nošami na chrbte – večer v nich niesli hrozno aj vypletú zelinu pre sliepky, husi, kravy a ďalší dobytok. Dva kroky pred nimi cupotali pipišky (dnes už ich niet, lebo moderná autodoprava im neposkytuje krmivo, ktoré si predtým vyzobávali z kravských a konských lajen). Prihovárali sa ženám: „Trpíte? Trpíte? Trpíte?“ Vajnoričky rozumeli hlasom prírody a citlivo vnímali vo vinohradoch jej krásu. Všimli si, ako sa pod ich rukami rozvíjajú na jar prvé púčiky, vyrastajú dlhé vetvy - „šľahúne“, objavujú sa strapce hrozna a po oberačke z nich v starobylych pivniciach dozrieva kvalitné víno. O tom všetkom, aj o svojom živote uprostred neustálej práce skladali pôsobivé piesne, napr.: „Ve vajnorských vinohradoch kukučky kukajú. Tých vajnorských švárnych chuapců na vojnu chytajú. / Chytajú ich pri mjesičku, vzali mi miuého. A já pujdu cisárovi orodovať zaňho.“

Cisár aj s monarchiou vypadli z našich dejín po prvej „Veľkej“ svetovej vojne. V Paríži zasadala mierová konferencia; mala vymedziť nástupnícke štáty, medzi nimi aj celkom nový: Československo. Masaryk a Beneš urputne k nemu chceli dostať aj Bratislavu, ale Maďari nám ju nechceli pustiť. „Bratislava, kde to je?“ pýtali sa členovia parížskej konferencie. Lebo na mape Európy nič také nenašli. Bolo tam len „Poszony“.

Našiel sa však skúsenejší návštevník medzinárodných pohostinstiev, znalec dobrých vín a ten im vysvetlil: „Bratislava, to je pri Vajnorocho!“ Tak sa nakoniec Bratislava predsa dostala do Československa, priniesla mu do vena aj svoj dunajský prístav, - a vajnorské viechy. Ale aj slovenskú kultúru: zlatom vyšívane kroje. - Ich výzdobu odpozorovali v cisárskej Viedni, do ktorej vozili víno a domov nakupovali zlaté i strieborné nite, jemné bavlnky, čižmičky, látky a rôzne ozdoby. Nielen to. Vo Viedni si všimli aj vyzdobené steny palácov a chrámov. Doma potom vymaľovali biele steny „síní“, t. j. vchodových predsiení, z ktorých sa vchádzalo do prednej izby a na opačnej strane do obytnej izby, kuchyne a hospodárskej povaly.

Tie nádherné vzory ornamentov čerpali ľudové maliarky a vyšívачky z prírody, v ktorej denne pracovali. Ale umelecké dispozície dedili od svojich matiek, starých materi a prababičiek. Lebo v tých prekrásnych formách bol uložený aj duch, a to národný i kresťanský.

Maliarka Mária Zemanová porozprávala rozhlasovej redaktorky o inšpirácii, ktorú pociťujú ľudové umelkyne pri svojej tvorbe:

- „Že odkád pochádza ľudové umjení? - No, byuo to ešče kedysi za prvých časů, ket ešče nigdo nevjedzeu, co je život. A vyleceu sláviček ponad ružový kríček a zaspíval lúbezným huasem: „Život je krásna a lúbezný spjev.“

- Naša slovenská deva tam ve vlnici pracovaua, pjekne si spívaua, ale

pritom pozorne načúvaujej sluch a v túžbu prosebnú sa povznášau k výšinám jej duch: „Áno, život je krásna a v nej je milo žít!“

- A nato priletí pracovitá včelička. Bzukne: - život je krásna a pracovitost.

- Nato sa ozve vysoká jedla: oj, život je krásna, pracovitost - a povznášat sa nad iných. - Tu sa všakozve skromná vrba: „Život je skromnost a poníženost.“

- Nato prileceu škovránek a zaspívau: „Áno, život je povznášat sa výš a výš, a s darmi Ducha vatého i božskú múdroscú k Bohu blíž.“

A táto slovenská deva, to bola naša prababička. Tento rozhovor si vypočuła, oblúbiua a s darmi Ducha svatého i s boskú múdroscú začala slovenské umjení. Najsamprv si udupkaua zem a prstom do nej kresliua rúzičky - to byua krásna. Potom tvoríua srdčička, že to je samá láska. Vtáčku - to samá lúbeznost, potom jablčká - jak rodinné zvakzy, nemóžu byť bez lásky. - Jatelinky lístečky znamenajú vernost. Hřebičky a tulipánky, aby ozdobovali slovenské džbánky. Hrozny aj klasy, aby to v slovenskom národe z rodziny na rodziny prekvítavou po všecy časů.

Tak táto naša prababička najprv na zemi prstem kresliua, potom farbami na scenu malovaua a nakoniec aj krásne vyšívaua. Ve škole sa to neučíua, ale v slovenskej krvi to mieua a tak to prechádzauo až podnes, lebo aj my zme Slovenky z rodu tej našej prababičky.

Nescem sa chváliť, ale to povím na povzbudzení iným: žeby naše džífcátá keré majú k tomu zručnost, ale ich mamičky sa s tým nechcú zaobírat

a nič si to necenja, neváže ich láska k národu tak já ich povzbudzujem, že nato zme to od Boha dostali, aby sme s tým národ okrášluvali.

Gdo enem si to práľ a mjeu z teho radost, každému sem vyhovjeua. Od nkeho sem nič nežádaau. A gdo mi co dau, jako za almužnu, sem mu „Pán Boh zapuac povídaau. Išua moja prácapo šetých štátach, ale nej á sem ju posílaau, ale vždy iní. Vyšívaua sem vždy enem zuatem, vjedzeua sem, že to bude mojím očiam škodzit, ale nedbaua sem. Teraz už len slabo vidzím, ale nebanujem, lebo ľudové umjení ešče aj teraz milujem.“

Mnoho sem povyšívaua, nikdy sem na sebja nepamataua, vždy sem len iným radost robiua. Byli to polštáre, ornáty, štóle, prápory, obrusy, náprsenky, pruceky, kroje, a tak dále. Do Turca, do Lipy, do Skalice. Slovenským biskupom Ištóly, nfuly, aj svatému Otcovi Jánovi Pavlovi druhému, na uvítání ve Vajnorocho. Tolko teho byuo, že si už ani nepamatám.

Ľudové umjení je v našem národe veľkou okrasou a životu ľudskému na potešení. Lebo sú to též dary Ducha svatého, aby tú krásu, ktorú v prírode stvorila ruka Všemohúceho, ze svojú božskú múdroscú, tak aby tá krásna prekvítavaua a tvoríua ju aj ruka ľudská.“

Tieto myšlienky pretvorila ľudová maliarka Katarína Brúderová do piesne, ktorá sa stala pre Vajnory priam hymnickou a príležitostne sa tu spieva dodnes:

Pod slovenským srdiečkom mať mňa nosila. Slovenskými piesňami plač môj tíšila.

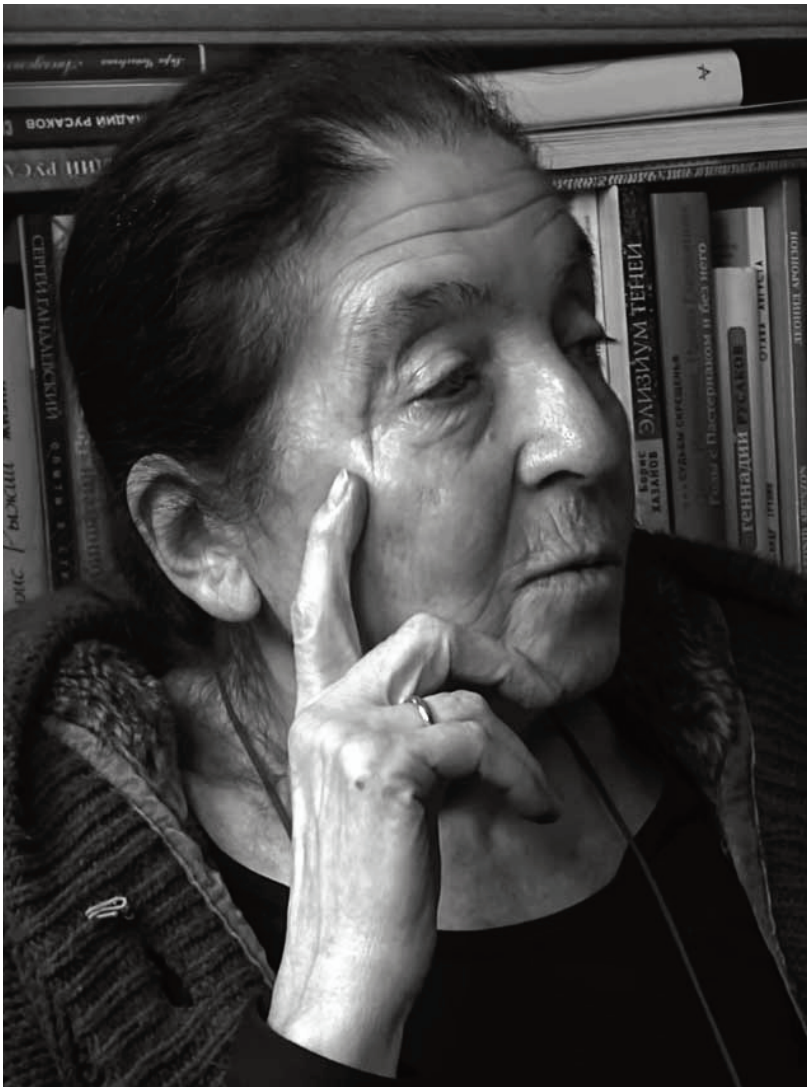
Matke svojej ďakujem, vrúčne i Bohu, že mi dali tú vrelú lásku k národu.

Slovenskú reč nám všade len znevažujú. A po našom národe pomstou šľahajú.

Ale nás neubijú, lež posilňujú. Nad našimi hlavami zástavy vejú.

Pokračovaním pôvodne polobľukovej výzdoby predsiení vajnorských domov sa v polovici 20. storočia stali maľované alebo vyšívane obrazy. Darovali sa z príležitosti okrúhlych narodenín, jubileí, a najmä svadieb. K najpamätnejším patrí svadobný obraz od maliarky Kataríny Brúderovej. Je na ňom dvojica mladomanželov. Kľučia každý z bočnej strany veľkého kríža, nad ktorým sa klenie nadpis: „Nezhynie rod náš a veriť neprestane.“ Obklopujú ich poletujúce vtáčiky, pestro kvitnúce ruže, ratolesti viniča so strapcami hrozna, ku ktorému priletujú vtáci. Uprostred kríža je kopijou prebodnuté Kristovo srdce. Prúd z jeho krvi je zakončený kvetom, symbolom spojenej vrúcnnej lásky božskej i ľudskej, ktorá má pozhenať krojované svadobné pár na prahu spoločného života. Nevesta má tvár maliarkinej vnučky Hedvigy. Tvár ženicha má nesporné črty Alberta Púčika, ktorý bol na základe intríg a manipulácie Štátnej bezpečnosti spolu s jeho dvoma priateľmi: Eduardom Tesárom a Antonom Tunegom dňa 20. februára 1951 popravený. Títo traja mladí vlastenci a presvedčení kresťania-katolíci organizovali na konci 2. svetovej vojny duchovný odpor voči začínajúcejmu ateisticko-komunistickému teroru, organizovanému podľa pokynov Stalina a ním dosadeného generála Melchisa v krajinách Stredovýchodnej Európy, ktorú západní Spojenci na konferencii v Jalte prireklí do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu. Za ľudský kontakt s tromi mladými mužmi, ktorí si pre svoje duchovné snaženie dali názov Biela légia, potre-stala vtedajšia prosovietska strana a vláda celú rodinu Brúderových viacročným väzením, okrem ich starej matky, spomenutej ľudovej maliarky Kataríny Brúderovej a v deň ich zatknutia doma neprítomnej vnučky Hedvigy. Vzjomnú lásku Hedvigy a Alberta Púčika, dvojice mladých idealistov, tak rozlúčila jeho poprava. Hoci od nej uplynulo 71 rokov, auž aj Hedviga je spolu s jej rodičmi a starou matkou Katarínou na pravde Božej, nepatrí za zabudnúť na nich, lebo všetci oslávili svojim dielom a sta-točným kresťanským životom náš slovenský národ. Dali mu vzor pre budúcnosť, ktorá aj dnes hrozí najmä mladým ľuďom, že im otupí svedomie materiálnymi pôžitkami, na úkor duchovného bohatstva i lásky k národu. Žiaľ, teror nemizne z ľudských dejín. Posmeľujme sa aj na osudových skúškach našich predkov, že Boh dopustí, ale neopustí. Budme na nich hrdí, nech aj naši potomkovia môžu byť hrdí na nás. Nech nás formuje aj obdivuhodná duchovná a výtvarná kultúra Vajnôr. Ornamenty a vyšívky ich ľudových umelkýň boli v nedávnych dňoch zaznamenané do zoznamu UNESCO, nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva! Ony sa pod svoje diela ani nepodpisovali. Hovorili, že ich tvorí na česť národa a väčšiu slávu Božiu! S takýmto vyznaním zomierali aj traja členovia Bielej légie: Eduard Tesár, Anton Tunega a Albert Púčik. Česť ich pamiatke!

Aj keď napíšeme „smrt“, píšeme v skutočnosti „život“

Rozhovor s ruskou poetkou Larissou Miller

LARISSA JEMELIANOVNA MILLER (1940, Moskva) je ruská poetka, spisovateľka, autorka priezračne čistej, harmonickej poézie. Jej tvorbu vysoko oceňoval Arsenij Tarkovskij, s ktorým ju viazalo životné priateľstvo. Vydala viacero kníh básní a esejí, v poslednej dobe dodáva tisíckam čitateľov nádej jej protivojnová tvorba uverejňovaná na internete. Je taktiež autorkou etúd harmonickej gymnastiky podľa metódy L. N. Alexejevovej. Jej manžel je teoretický fyzik Boris Altschuler (1939, Moskva) – obranca ľudských práv, priateľ nositeľa Nobelovej ceny mieru A. Sacharova.

Dvaja veľkí ruskí básnici Arsenij Tarkovskij, otec slávneho filmového režiséra Andreja Tarkovského, a Larissa Miller

- Pri čítaní vašej poézie asi najvýraznejšie na človeka zapôsobí slovo: čistota. Kde sa u vás tento typ tvorby berie? Bol to zámer písať práve takúto čistú poéziu?

LARISSA MILLER: - Nie je to nijaký zámer. Je to práve to jediné, čo u mňa vzniká. Poznám ľudí, čo považujú takú poéziu za príliš prostú či prostoduchú. Ľuďom, čo sú odovzdaní napríklad zložitejšej poézii, sa zdajú moje verše jednoduché. No ja túto poéziu nepovažujem za takú prostú. Ona nie je naivná. Zdá sa mi, že ešte neboli do konca využité slová – prosté slová. Nemyslím, že existuje vyčerpanie slov. Ľudia si myslia, že sa niečo skončilo a potrebujú veci obnovovať, vymýšľať „update“. No mne sa zdá, že sú slová nevyčerpatelné. Dokonca aj pauzy medzi slovami sú nevyčerpané. Teda môžeme ešte dlho-predlho hovoriť o súčasnosti prostými slovami. Vopred som si nevybrala nijakú líniu, je to to jediné, ako môžem...

Samozrejme, existujú aj úplne iné typy poézie. Napríklad

u nedávno zosnulého básnika Alexeja Cvetkova je všetko omnoho zložitejšie, no mne sa veľmi páčia mnohé jeho verše. Teda niežeby som bola obmedzená. Nie. Prосто tento typ poézie je jediný, aký môžem písať a to jediné, čo má pre mňa zmysel. Práve pre onú nevyčerpanosť.

- Mali ste literárne predispozície v rodine? Z akého prostredia pochádzate?

LARISSA MILLER: - Ach, práve dnes (30. 5.2022, pozn. red.) je deň narodenia mojej mamy. Práve som k tomu na sociálnej sieti uverejnila básne.

Na túto tému mám esej nazvanú podľa verša Borisa Pasternaka: „I vsem, čem dyšalos!“. Môj otec Jemeljan Miller písal poéziu. Aj moja mama Izabella Rumer písala básne, hoci sa tým až tak nenechala strhnúť. Môj otec veľmi dobre rozumel poézii a absolútne miloval Pasternaka. Dokonca jeden jeho spolužiak z Literárneho inštitútu,

s ktorým bol na fronte, spomínal, že písal verše. Otec dobrovoľne narukoval na front, keďže ho pre problémy so zrakom nepovolali, a padol roku 1942. No keďže tak veľmi miloval poéziu a tak dobre jej rozumel, nikomu neukazoval svoju tvorbu. Zrejme mal komplex. Nepovažoval sa za básnika. Teda vidíte, že sa poézia odovzdáva. Ako vírus.

- Akú profesiu mal váš otec?

LARISSA MILLER: - Obaja moji rodičia boli absolventmi Literárneho inštitútu v odbore literárna kritika. Spoznali sa práve tam. Mama už mala za sebou jedno manželstvo. Pôvodne túžila byť herečkou, ale stará mama jej nedovolila túto profesiu. Vydala sa za známeho spisovateľa Ivana Šuchova, ktorý bol v tej dobe populárny, obzvlášť v Kazachstane – dokonca sa podľa jeho diel točili filmy. Narodilo sa im dieťa, ktoré však v útlom veku zomrelo. Mamu potom prijali na Literárny inštitút, kde sa zoznámila s mojím

Katarína Džunková na návšteve u Larissy Miller

otcom, avšak tiež im nebol súdený dlhý spoločný život. Písaniu sa venoval dokonca aj môj dedko, hoci do svojich štrnástich rokov neovládal ruštinu...

- Aký bol jeho rodný jazyk?

LARISSA MILLER: - Jidiš. Bol Žid z Vitebskej oblasti ako Marc Chagall. Aj moja mama a otec boli Židia.

- Vyrastali ste teda bez otca a vyštudovali ste potom anglický jazyk...

LARISSA MILLER: - Som absolventkou Inštitútu cudzích jazykov. Seriózne som sa začala poézii venovať až od 60-tych rokov, hoci som podvedome po poézii vždy túžila. Preto som aj počas štúdia prekladala z angličtiny básnikov stratenej generácie ako Rupert Brooke či Wilfred Owen, čo uverejnili v časopise „Sovetskij student“. Pôvodne som chcela študovať na MGU, avšak tam Židov nebrali. V Inštitúte cudzích jazykov bola situácia o čosi lepšia. Skúšky som skladala s veľmi dobrými výsledkami, ale aj tam mi pedagógovia znižovali známky, pretože som Židovka.

- V Sovietskom zväze vládol v 60. rokoch taký antisemitizmus?

LARISSA MILLER: - Áno, v povojnovom ZSSR sa stále držal štátny antisemitizmus. Teda nielen ľudový, idúci zdola, ale aj zhora, od štátu – príkladom bola akcia namierená proti židovským lekárom, tzv. „Delo vračej“ v roku 1948. Aj neskôr Židov neprijímali na univerzity alebo im znižovali známky. Je to zázrak, že sa mi podarilo dostať sa na vysokú školu.

- Profesionálne ste sa venovali aj gymnastike. Dá sa gymnastika spojiť s poéziou?

LARISSA MILLER: - Tvorivá gymnastika bola pre mňa veľmi dôležitá, v istom období som sama vytvárala etudy tzv. alexejevskej gymnastiky – ide o gymnastiku podľa metódy baletky a tanečnice Ľudmily Nikolajevny Alexejevovej. Bola sólistkou tanečného štúdia Elly Ivanovny Rabenek – známej baletky, príbuznej Oľgy Knipper-Čechovovej, spisovateľovej manželky. Bol to balet na spôsob Isadory Duncanovej s prirodzeným pohybom a slobodnými pohybmi. E. N. Alexejevová založila roku 1913 „Štúdio harmonickej gymnastiky a tanca“ s vlastnou metodikou. Do tohto štúdia som prišla v roku 1968, avšak zakladateľku som už nezastihla, keďže zomrela roku 1964. Roku 1980 som sama začala vyučovať tento druh gymnastiky, prestala som s tým pred dvoma rokmi. Viedla som aj dielňu tanca pre študentov divadelnej školy v Osle v Nórsku. Na internete sa dajú pozrieť záznamy – nie kvôli mne, ale kvôli pohybu samému. Vymýšľala som rôzne etudy, do poslednej chvíle to bolo pre mňa veľmi zaujímavé. Na začiatku

80. rokov som mala dokonca obdobie, keď sa vo mne bili verše a gymnastické etudy. Keďže som mala dve malé deti, nemohla som sa tomu venovať stále. A tak som rozmýšľala, čomu zasvätiť môj ranný čas vyčlenený pre tvorbu – písaniu básní alebo etudám. Chodila som sa ráno prechádzať – vždy som totiž tvorila pri chôdzi. Nevedela som si vybrať, tak veľmi sa mi to páčilo.

- Nepredstavujú poézia a tanec protiklady?

LARISSA MILLER: - Nie je to tak. Aj v jednom, aj v druhom je harmónia; aj jedno, aj druhé obsahuje detail... Podľa toho, o aký pohyb a o aké verše ide. U mňa sa to zlievalo do jedného. Dokonca jeden môj známy, básnik, mi povedal: V твоjich veršoch je gesto. Gesto, veď to je pohyb. V básňach uvidel gesto.

- Znamená to, že ste mali v živote obdobia rôznej intenzity tvorby?

LARISSA MILLER: - Áno, bolo aj obdobie, keď som veľmi chcela písať, doslova nemohla som nepísať, – zdá sa mi, že bez písania akoby som ani nežila – no písala som veľmi málo. Vtedy som sa tým veľmi trápila.

- V akom období to bolo?

LARISSA MILLER: - Na začiatku mojej literárnej tvorby niekedy v rokoch 1963-1964. Vydala som sa v roku 1962. Teda niekedy od roku 1964 mám pocit, že keď nepíšem, tak umieram. Píšem neustále. Aj keď sa mi páči, čo som napísala, večer mám pocit, že sa to už neráta. Všetko sa začína odznova. Tak som prežila väčšiu časť života. Je to strašné. Dokonca sama nechápem, ako sa tak dá žiť.

Teda od toho obdobia sa mnohé menilo: rytmus, častosť písania veršov... Nemôžem si predstaviť ten priestor, keď je človek bez veršov.

- S čím tieto zmeny v tvorbe súvisia?

LARISSA MILLER: - Ani to neviem vysvetliť... Nasledujem samu seba. Vždy, keď mi hovoria niečo pekné o mojej tvorbe, odpovedám, že to nie ja, mňa sa to netýka. Neustále mám pocit, že ja s tým nemám nič spoločné. Azda ani netreba chváliť.

Môžem len povedať podobne, ako vravia grafomani, že prenášajú niečo, čo k nim prichádza zhora. Až sa bojím čosi také vysloviť. No ja sa naozaj nedomnievam, že to ja píšem.

- Ak som pochopila správne, píšete poéziu skoro ráno...

LARISSA MILLER: - Áno, ráno. Až sa mi zdá, že je škoda, že ráno nemôže trvať celý deň. Ráno je pre mňa posvätný čas, priam som za neho v niektorých obdobiach bojovala. Potom sa začína deň so všetkými svojimi radosťami i starosťami, napríklad i sta-

LARISSA JEMELIANOVNA MILLER

MATKE

Odpusť mi, prosím, že sa topí ľad,
odpusť mi jas, že slnko pije rád,
že vtáky na zem stále sypú krásu,
i že čas máva stále toľko času,
že smiech sa leje do studených stôp,
čo končia sa, kde začína sa hrob,
že kvetmi máj zas ku mne chvatne siaha,
mamička moja. Odpusť, moja drahá!

+ + +

Život mi náhle odoberá práva,
žiť ma však núti, to sa ľuďom stáva,
výhovorka mi práve odmietla
dôvody, prečo nestúpať z tmy do svetla.
Lúštim svoj údel, čoraz nežnejšie
prekladám ten hluk bytia na verše.

+ + +

Dni idú, idú krokmi šušťavými
po pároch, v rade vnútri húšťaviny,
pod oknom dokorán, no prečo vpred
musia ísť plné starostí a bied,
vkladajúc rozluky a straty na dno dutín,
a neminú nás ľahkým preľaknutím?

+ + +

Aj v štáte, kde sa žije na retiazke,
usilujem sa spievať hymnus láske,
skrášľujem tento svet a bez ponôš
prekážam tupej moci deň a noc.
Usilujem sa dokázať, že napriek prítmiu
nebesá hoci na dne biedy kvitnú.

Preložil Teodor Križka

roslivosťou o deti. Teraz je pre mňa ráno najhlavnejšou časťou dňa. Ak sa ráno stane, že neprídu verše, je to akoby celý deň vyšiel navivoč.

Niekedy verše ani nestíham zapisovať. Ak ich nezapišem, prosto ujdú, nezapamätám si ich. Niekedy sa mi pred spaním motajú verše v mysli, no ak som ich lenivá zapísať, ráno ich už neulovím. Verše teda vznikajú, naplavujú sa, no ak ich nezachytím, stratia sa.

- Existuje dielo, ktoré by ste ešte chceli napísať?

LARISSA MILLER: - Samozrejme, mám pocit, že som ešte nepovedala všetko. Hovorím však o konkrétnom úmysle je ťažké. Keď som v rokoch 1977-1978 písala svoju najväčšiu prózu „Boľšaja Poľanka“ nazvanú podľa ulice, kde som žila, nepísala som takmer vôbec básne. Chcela som napísať text, vyspovedať sa, hoci som vedela, že to aj tak nevydajú. Nemohla som to však napísať. Môj priateľ, už zosnulý básnik a spisovateľ Jurij Korčevskij, sa čudoval, prečo tú prózu píšem, ved

na ňu nie je spoločenská objednávka. Až som sa sama pozastavila nad jeho slovami. No prešiel čas, a sám napísal veľmi silnú autobiografickú prózu v prvej osobe.

Ja si neviem vymýšľať tretiu postavu, všetko hovorím zo seba. Ved' napokon je to pravda a vlastne všetko na svete už bolo – okrem vás a okrem mňa. Práve to je to nové a zaujímavé, čo si myslíme my, a nie tretia osoba.

- Zažili ste počas ZSSR prenasledovanie?

LARISSA MILLER: Písala som počas celého sovietskeho obdobia. Neodrádzalo ma, že nepublikovali moje verše. Ak mi niečo vydali, šlo o zázrak, veľkú výnimku. Hoci som nepísala nič anti-sovietske, nemala som niekoho, kto by ma pretláčal. Moja prvá kniha „Bezymnannyj deň“ vyšla roku 1977 v hlavnom vydavateľstve Sovietskeho spisovateľa, no aj to len vďaka tomu, že sa o to veľmi zasadzoval Arsenij Tarkovskij. Ako mi neskôr prezradila moja známa, poetka Tamara Žirmunskaja, ktorá neskôr emigrovala do Nemecka – Tarkovskij bol v Sovietskom spiso-

vateľi až jedenásťkrát prehovárať vedenie ohľadom mojej knihy. Bez jeho pomoci by kniha v tiráži 10 000 kusov nevyšla. Mimochodom, jej exempláre boli rozoslané do rôznych knižníc, aj do Československa. Moja druhá kniha „Zemľa i dom“ vyšla až roku 1986 opäť akousi zázračnou cestou. Podobným spôsobom som sa stala členom Zväzu ruských spisovateľov, čo bolo v tej dobe veľmi dôležité.

Prenasledovaná som však nebola. Niekedy v 80-tych rokoch som mala pocit, akoby som sa prebrala a náhle si uvedomila, že som zamurovaná – nikdy sa mi nepodarí dostať sa k čitateľom. Čo bude so všetkými veršami? Ako dôjdu k ľuďom? Ako sa s ľuďmi porozprávať? Ako im zaklopať na dvere?

Arsenij Tarkovskij mi veľmi veril a tvrdil, že mám slávu „vo vrecku“, no nikdy sa táto predtucha literárnej slávy nenaplnila. Po páde ZSSR nastala veľká zmena, bolo nutné sa prebijať, a to ja nedokážem. Nastal dopyt po vydávaní cenzurovaných autorov.

Prúd vydávaných kníh bol taký veľký, že odrazu akoby som nebola nikomu potrebná. Dnes je ťažké preraziť kvôli komercii a v poslednej dobe i kvôli nedostatku papiera.

- Zmenili sa v porovnaní s predošlou dobou aj čitatelia?

LARISSA MILLER: - Všetko sa zmenilo. V súčasnosti zažívame veľmi nízku kultúrnu úroveň. Myslím, že za bývalého režimu by som mohla mať omnoho kultivovanejších čitateľov, nemohla som sa k nim však dostať. Dnes je doba nízkej tiráže kníh. Preto publikujem verše na sociálnych sieťach a niekedy je milé sledovať lajky a čítanosť. Teší ma, že medzi moji čitateľmi sú píšuci ľudia. Nemyslím to ako snobizmus, ale autor predsa len potrebuje, aby bol čitateľ, ktorého sa dotkli jeho verše, aj človek s určitou skúsenosťou, ktorý vie formulovať myšlienky. Aj čitateľ musí byť obdarený darom porozumenia.

- Porozprávajte nám o priateľstve s Arsenijom Tarkovským.

LARISSA MILLER: - S A. Tarkovským som sa spoznala roku

1967. Moskovská spisovateľská organizácia pri Zväze ruských spisovateľov vtedy organizovala mládežnícke štúdiá poézie. Zaujímavosťou si mohli vybrať básnikov, u ktorých sa chceli zúčastniť kurzov literárnej tvorby. Túžila som sa dostať do štúdiá známeho básnika Davida Samojlova. A. Tarkovského vtedy poznal len málokto. Mal totiž debutovať už roku 1946, avšak práve vtedy vystúpil revolucionár A. A. Ždanov s prejavom o socialistickom realizme, kde okrem iného odsúdil tvorbu Anny Achmatovovej. Kniha A. Tarkovského už vyšla, avšak jej náklad zničili. Debutoval teda až roku 1962.

Bola som sklamaná, keď som sa nedostala na kurz D. Samojlova – známa ma však ubezpečovala, že mám byť spokojná s Tarkovským. Chvalabohu, že som na jeho kurze zostala. Po skončení stretnutia bolo možné rozprávať sa s básnikmi. Pristúpila som k Tarkovskému – on začal znepokojene vstávať, dokonca upustil svoju paličku a povedal: „Dobrý deň, dieťa moje!“ Hneď sa mi zapáčil. Potom sa zoznámil s mojou tvorbou a napísal mi list, ktorý si veľmi cením a ktorý zaradil do jeho súborného diela. Teraz si uvedomujem, ako mi je bez neho smutno, bez celej tej krásy. Tak sa začalo naše priateľstvo, ktoré trvalo do konca jeho života.

- Poznali ste osobne aj Andreja Tarkovského?

LARISSA MILLER: - Nie, osobne som ho nestretla. Zvláštna, že Andrej vyvolával omnoho chmurnejší dojem než jeho otec. Až by sa zdalo, že Andrej je otec a Arsenij je syn. Arsenij bol veselej, svetlejšej povahy; Andrej bol, naopak, vážny. Zdá sa, že bolo omnoho zložitejšie preniknúť k Andrejovi.

- Kto sú okrem Tarkovského vaši obľúbení básnici?

LARISSA MILLER: Nemám obľúbených básnikov, mám obľúbené verše. Nemôžem povedať, že jeden konkrétny básnik je môj obľúbený. Sú však také verše, bez ktorých si neviem predstaviť život. Napríklad verš Afanasija Feta „Ne žizni žal' s tomitel'nym dychanijem...“ Alebo Pasternakove verše o auguste. Mám rada aj málo známeho básnika Vladimira Sokolova.

- Máte vzťah aj k próze?

LARISSA MILLER: - Áno, ale ktovie prečo teraz čítam prózu omnoho menej. Som veľmi rada, že sa mi svojho času podarilo prečítať veľa z toho, bez čoho sa nedá existovať, a neodkladala som to napotom. Teraz ma však natoľko znepokojuje súčasné dianie, že nemôžem čítať prózu.

- Váš manžel Boris Altschuler je teoretický fyzik. Pôsobí to ako neobyčajné manželstvo. Ako je možné, že sa spojila poézia s fyzikou?

LARISSA MILLER: - Na tú tému existuje aj báseň „Fiziki i liriki“ od Borisa Sluckého: „Čto-to fiziki v počete. Čto-to liriki v zagone...“ Dokonca sa to ustálilo ako fráza – fyzici a lyrici. No podľa mňa v tom nie je nič zvláštne. Ved' nie všetci fyzici sú len prírodovedne zameraní, niektorí sú zameraní i na humanitné vedy. Mali

Larissa Miller s manželom Borisom Altschulerom

sme teda spoločných známych. Jeden môj humanitne zameraný známy so záujmom o poéziu študoval na fyzikálnej fakulte ako môj manžel Boris, a práve on nás zoznámil.

- Ako poetka ste aj dobrou mamou, máte dvoch synov. Dá sa materstvo spojiť s tvorbou?

LARISSA MILLER: Samozrejme, je to ťažko spojitelné. Treba mať veľké tiahnutie k veršom. Ak skutočne chcete a máte veľkú chuť písať, čas si nájdete. Je to previerka básnictva. Ak čas na písanie nenachádzate, teda ste písanie až tak nepotrebovali. Nikto nám to dopredu neprislúbil. Je to každého osobné rozhodnutie, či chce písať. Nikdy som písanie nechápala ako akúsi misiu. Ja som prosto veľmi chcela písať. V každej bunde, v každom kabáte som nosievala zápisníky a ceruzky. Keď dieťa v kočiaku na prechádzke spalo, cenila som si ten moment a začínala som písať. Pamätám si obdobie, keď môj mladší syn Pavlík prestal ráno spať. Mala som z toho paniku. Akoby som stratila zem pod nohami – Pavlík nespí, kedy mám teda písať? Rána boli mojím je-diným okienkom pre tvorbu.

- A ak je tomu naopak a nezostáva čas na deti?

LARISSA MILLER: - Ja som sa vždy ako mama snažila, aby na prvom mieste bolo dobre mojím deťom. Pamätám si prípad, keď som chodievala k básnikovi Nikolajovi Pančenkovi. Keďže som začala písať v dospelom veku, bol pre mňa dôležitý názor ľudí, ktorí mojej poézii rozumeli. Na návštevu k básnikovi som chodievala, kým bol syn v škôlke na bývalej Gorkovskej ulici. Vždy som sa však na ním ponáhľala ešte pred popoludňajším spánkom, lebo ho zle znášal. Utekala som teda od básnika, ktorý ma vyprevádzal slovami: „Larisočka, kam sa tak ponáhľate? Je to váš život...“ Do škôlky som pribehla s desaťminútovým meškaním a syn ma vítal celý v slzách mysliac si, že som ho už opustila. Vždy som sa teda snažila, aby boli deti na prvom mieste. Vyžadovalo si to však námahu – stlačiť sa tak, aby zostal čas na jedno i na druhé.

- Vaša tvorba prekypuje láskou k životu. Až sa to zdá ako protiklad k dnešnému svetu, v ktorom je populárne veci dekonštruovať a rozkladať...

LARISSA MILLER: - Je to tragédia prítomná takmer vo všetkom. Je to základná línia aj v umení – rozklad, narušenie, atonálnosť, disharmónia, katastrofickosť. Mám však pocit, že niečo také je možné len vtedy, keď sa má človek príliš dobre. Celkovo je totiž také ťažké žiť, že je nemožné ten rozklad prenášať aj do umenia. Nevravím, že si treba nasadiť ružové okuliare a lahodiť sluchu. Predsa však treba hľadať harmóniu a milovať ju. Inak neviem, ako sa dá žiť. Veď neustále sa niečo negatívne deje, všetci máme neveselé perspektívy. Prečo teda negatívum zavádzať aj do umenia, do kultúry, do poézie, do hudby – už aj hudba je plná disharmónie, dokonca sa pohŕda skladateľmi melodickými ako Schubert. Mnohí sa dokonca hanbia povedať, že milujú Schuberta – ja ho milujem.

Tento proces je ešte bolestivejší v literatúre, kde zmizol rytmus. Trápi ma, že sa stáva mainstreamom, ak sa tvorivý človek delí s celým svetom so svojou chorobou alebo ju až vnucuje druhým. Chápem, že talentovaní ľudia sú veľmi zložití, celkovo sme všetci veľmi zložití bytosti. No ktovie prečo, práve to choré víťazí. Nevie, prečo je to tak. Cítim to sama na sebe, že mnohých ľudí ponorených do postmodernej moja poézia nastraží – ako môže existovať taká prostota? Je to neprístupné takto písať.

- Podobné je to azda v ekonomicky menej vyspelých oblastiach, kde je život príťažký na to, aby vznikol dopyt po dekadencii v umení.

LARISSA MILLER: - Áno... Vidíme to aj v čase súčasných vojnových udalostí. Ľudia hľadajú medzi sebou útechu. Nikto neprosí: Nastraš ma ešte viac. Spustoš ma... Naopak, každý čaká útechu. Stalo sa, že som nedávno napísala akési chmúrne verše. Ľudia na to reagovali: Ach, nepodvedte nás! My do vás vkladáme toľko nádeje, držíme sa vás...

- Pamätáte si vlastné verše naspamäť?

LARISSA MILLER: - Nie. Absolútne si ich nepamätám. Niekedy sa stane, že ktosi uverejní online moje verše a ja sa čudujem: To som napísala ja? Kedy som to len napísala?

Samozrejme, sú verše, ktoré nezabudnem nikdy, ale inak si svoju tvorbu nepamätám.

- Vo vašich veršoch sa často obraciate k Bohu...

LARISSA MILLER: - U mňa je to však Boh mimo konfesii. Nie je to nič konkrétne. No mám silný pocit nie náhodnosti života – veď by to bolo veľmi trpké, ak by všetko mala byť len náhoda. Pre mňa je príroda viac než chrám. Ja by som nechodila do chrámu, ale do prírody. A tak sa to aj deje. Vyjsť ráno na prechádzku je pre mňa nutnosťou, neviem si predstaviť, že by som zostala medzi štyrmi stenami. Preto keď ma privádzajú k mojej konečnosti, veľmi sa zľaknem. Je to pre mňa neprijateľné. Ako iní ľudia potrebujú ísť do kaplnky, tak chodím do prírody. Mám pocit, že príroda je to posledné, čo nám zostalo z raja, ktorý stvoril Boh. Veď pozrite na túto rozkvitnutú jablňu. Ako je niečo také možné?

- A pritom vaše verše pôsobia tak kresťansky...

LARISSA MILLER: - Áno, hovoria mi to mnohí. Aj spomínaný Nikolaj Pančenko, hlboko cirkevne nábožný človek, vravel: „Larisočka, vám už viac nič netreba. Vo vašej poézii je všetko.“

- Vaše básne dodávajú čitateľom nádej obzvlášť teraz v časoch vojnových udalostí.

LARISSA MILLER: Je to strašné, veľmi to prežívam. Trpí tým celý svet, hoci je možné, že to ja prenášam svoje vývodky na svet. Bol to pre mňa otras, no potom mi začalo prichádzať na myseľ, prečo sme sa vlastne domnievali, že sa nám nemôže stať, čo sa stalo našim rodičom? Že nás to nikdy nemôže postihnúť? Čítame o cholere a mys-

líme si, že nám niečo také nehrozí. Prečo? Veď teraz nás zasiahlo oboje: najprv pandémie, potom vojna. Sú to ťažké pocity. Celá krajina stratila zem pod nohami. Akú spravodlivosť vlastne môžeme očakávať zo strany krajiny agresora? My tú agresiu nezdíame, no ona dopadá na všetkých. Kto to bude potom detailne rozoberať, kto stál na čej strane? Nespravodlivé rozdelenie ide naprieč všetkým.

- Vo vašich básňach sa často opakuje slovo „život“. Je to hlavný motív vašej tvorby?

LARISSA MILLER: - Je to možno aj môj nedostatok. Nevie, sa zaobiť bez toho slova. Vyskytuje sa u mňa možno až nadmerne. Ale neviem si pomôcť – nezaujímajú ma ani tak podrobnosti, ako život. Iste, aj praktické detaily sú dôležité, no mňa veľmi zaujíma práve život – ako ho zvládajú ľudia; ako žije ten, ako druhý... Možno aj preto ma v poslednej dobe priťahuje dokumentárna próza – čo najväčšmi sa priblížiť tomu, ako ľudia žili.

- Čo vám dáva v živote nádej?

LARISSA MILLER: - Práve to, že každé ráno sa vo mne čosi zapaluje a vznikajú verše. Je to pre mňa veľmi osobné. Všetci potrebujeme nádej – aj človek, ktorý tvrdí, že sa na nič nenádejá, v skutočnosti nádej má. Keď napíšeme „smrť“, v skutočnosti píšeme život. V písaní je život. Písať pre mňa znamená cítiť život.

Inak je ťažké poradiť druhým ľuďom, kde hľadať v súčasnej situácii nádej. Ako poradiť ľuďom, čo sedia dni a týždne v pivniciach? Čo im povedať? Sú situácie, keď už niet rady. Preto je pre mňa súčasnosť veľmi ťažká, lebo sama som naladená na život. Je ťažké písať verše v mojom zvyčajnom nastavení, keďže situácia navôkol je strašná. Nepísať nemôžem, a pri písaní si trhať vlasy taktiež nie. Chcem ľuďom dávať nádej. Veď to nepíšem ja, ale niečo píše za mňa.

V mojich veršoch uverejnených po 24. februári sa dočítate, ako sa s tým vysporadúvam – neskľnuť do priepasti, a predsa akosi utešiť druhých. Nie nadarmo mám mnoho lajkov aj z Ukrajiny. Ľudia hovoria, že im moja poézia pomáha.

Je mi veľmi ľúto, že ruština teraz bude zanechávať vo svete negatívny obraz podobne ako nemčina pred desaťročiami, keď už len slovo „schnell“ (rýchlo, pozn. red.) vyvolávalo hrôzu. Tak hnali ľudí do plynových komôr. Vari bude teraz takéto pocity navodzovať ruština?

- Môžete sa na záver podeliť s čitateľmi o vaše verše?

LARISSA MILLER: - Je to ťažká úloha, lebo svoje verše si skutočne nepamätám. (Dlhé premýšľanie, pozn. red.) Prichádza mi na myseľ verš: „Dieťa leží v svojej kofaske, jemu ne vyrastí bez laski.“ (Dieťa leží vo svojom kočiaku, nemôže vyrásť bez nehy, pozn. red.)

To je verš nielen o deťoch, ale o tom, že od prvého kroku, od prvého nádychu po celý život nemôžeme vyrastať bez nehy, bez vľúdnosti.

Zhovárala sa Katarína Džunková

Zo skicára Andreja Mišanka

Spomienka na dobrého človeka

Pri 40. výročí smrti Vila Kovára

Bolo to koncom mája pred 40 rokmi, keď mi poštar priniesol tučnú obálku z Ríma. Odosielateľom bol môj priateľ Gorazd Zvonický a jeho sprievodný list obsahoval iba jednu vetu. „Toto Ti prišlo k nám z vlasti“. Inak obsah obálky pozostával z niekoľkých fotografií a z textov rečí, ktoré odzneli nad hrobom šľachtného muža Vila Kolára, ktorý zomrel 2. apríla 1982. Dosiaľ neviem, kto mi to všetko poslal; v tom čase sa takéto veci posielali zo Slovenska do zahraničia väčšinou anonymne.

Ako mnohí jeho priatelia aj ja som smrť Vila Kolára vtedy pokladal za bolestnú stratu, najmä keď nás zasiahla v tom istom čase, keď sa odobrli do večnosti aj dvaja veľkí Slováci v emigrácii: básnik Andrej Žarnov (zomrel 16. marca 1982 v USA) a profesor Michal Lacko (zomrel 21. marca v Ríme). To všetko v priebehu necelých troch týždňov.

Smrť Vila Kovára zronila mnoho duší nielen na Slovensku, ale aj po celom svete, kde žili Slováci. Počas svojho života Vilo postretal mnoho ľudí a každý, kto sa k nemu priblížil s otvoreným srdcom, našiel v ňom verného priateľa, ktorý nikdy nesklamal. Vedel inšpirovať dôveru aj za okolností, kde ľudia prestávali veriť aj svojim najbližším.

Dá sa o ňom povedať, že sa doslova spaľoval v službách iným. Nikdy sa nespreneveril ideálom svojej mladosti, keď za cieľ svojho života si prisvojil tradičnú zásadu slovenského patriotizmu „za Boha a národ“. Tento ideál niesol v svojom srdci cez oheň a vody; v príhodnom čase i v strastnom nečase; na slobode i vo vyhnanstve. V nadšenej práci za spoločné dobro trpel v americkom zaisťovacom tábore i ľudovodemokratických väzniciach, prinášal obeť fyzického i duševného utrpenia i obeť odlúčenia od milovanej rodiny. V jeho nezlomnom postoji boli čosi zošľachťujúceho a povznášajúceho. Jeho život bol jeden veľký výkupný čin, ktorým sa zachraňuje česť slovenského intelektuála v krušných časoch komunistického útlaku i v neľahkom položení súčasnosti. Bol jedným tichých a nenápadných hrdinov, ktorých „dar nezviedol, hrozba nesklonila.“

Vilo Kovár sa narodil 20. apríla 1915 v Stolaci pri Mostare, v chorvátskej Hercegovine ako najmladší z piatich detí. V roku 1919 sa rodina vrátila na Slovensko, takže mladé roky prežíval na Záhorí. Gymnázium navštevoval v Skalici, kde maturoval v roku 1934. Už ako stredoškolský študent prejavoval živý záujem o verejný život slovenskej spoločnosti v spoločnom štáte. Jeho zmysel pre spravodlivosť a vrúcna rodoláska ho neodvratne priviedli do šikov ľudáckeho hnutia. Keď prišiel študovať na univerzite v Bratislave, mal už za sebou pozoruhodnú verejnú činnosť v rámci katolíckych a národných mládežníckych organizácií. Tieto svoje schopnosti a skúsenostimohol naplno uplatniť vo viacerých akademických spolkoch. Svojím šikovným perom vypomáhal v redakciách mládežníckych časopisov a publikácii Ludovej strany.

Čiastku svojich vysokoškolských štúdií absolvoval v Záhrebe. Podobnosť medzi položením Chorvátov v Juhoslávii a Slovákov v Česko-Slovensku mu umožnili posudzovať slovenský problém v širšom meradle a súčasne ho

upevňovala v odhodlaní bojovať za presadenie víťazstva pravdy a spravodlivosti vo všeľudskom kontexte. Počas pobytu v Záhrebe sa mu podarilo vytvoriť cenné spojivá plodnej slovensko-chorvátskej spolupráce, a to nielen v oblasti vysokoškolského života, ale aj vo sfére kultúrnej, náboženskej a politickej. Stal sa usilovným sprostredkovateľom slovensko-chorvátskych kultúrnych vzťahov. Jeho zásluhou sa objavili v slovenských prekladoch diela popredných slovenských spisovateľov v chorváčtine a knihy chorvátskych autorov sa prekladali do slovenčiny.

V slovenskom akademickom prostredí internátu Svoradov Vilo patril medzi tých najodvážnejších a politicky najaktívnejších. V kritických marcových dňoch 1939 mu pripadlo zohrať - po boku pražskou vládou zosadeného ministra Ferdinanda Đurčanského - veľmi náročnú

a zodpovednú úlohu. Vedený iba hlasom slovensky citiaceho srdca konal ju s rozvahou a neobjácnosťou, ani čo by mal za sebou dlhoročnú politickú skúsenosť. Jeho osobná kronika týchto dní vo forme spomienok „Keď sa sloboda rodila“ ostáva dodnes jedným z bohatých prameňov k poznaniu historického priebehu udalostí v pohnutých marcových dňoch 1939.

Krátko po vyhlásení slovenskej samostatnosti bol na univerzite v Bratislave promován na profesora slovenčiny. Ale aj keď ho lákala pedagogická kariéra, nemožno sa jej splna venovať. Boli iné a naliehavšie úlohy, ktoré si vyžadovali jeho schopnosti, odvahu a pracovný elán. Zanechal teda pedagogiku a väčšinu svojho času venoval slovenskej žurnalistike. V roku 1940, keď pod vedením spisovateľa Mila Urbana začal v Žiline vychádzať časopis Gardista,

Vilo Kovár bol vyzvaný, aby sa stal jedným jeho redaktorov. Na tomto poste vydržal až do Veľkej noci 1945, keď vyšlo posledné číslo tohto denníka.

A tu sa žiada podčiarknuť, že denník Gardista má dnes špatnú povest' vonkoncom nezaslúžene. Prof. L. Hanus vo svojich spomienkach hodnotí časopis veľmi pozitívne: „Boli to výborné noviny, vo výborných rukách... Boli moderné, pohotové, bystré, na všetko reagovali. To nebol ‚revolverový plátok‘, polemický, ale seriózne noviny, aj keď ostré.“ (Ladislav Hanus, „Pamäti svedka storočia“, Bratislava 2006, s. 269). K pravidelným prispievateľom Gardistu patrili mnohí známi slovenskí spisovatelia a to nielen národne orientovaní ako Andrej Žarnov, Valentín Beniák, Mikuláš Gacek, Jozef Ambuš, Tido J. Gašpar, Karol Strmeň, Stanislav Mečiar..., ale aj takí, čo

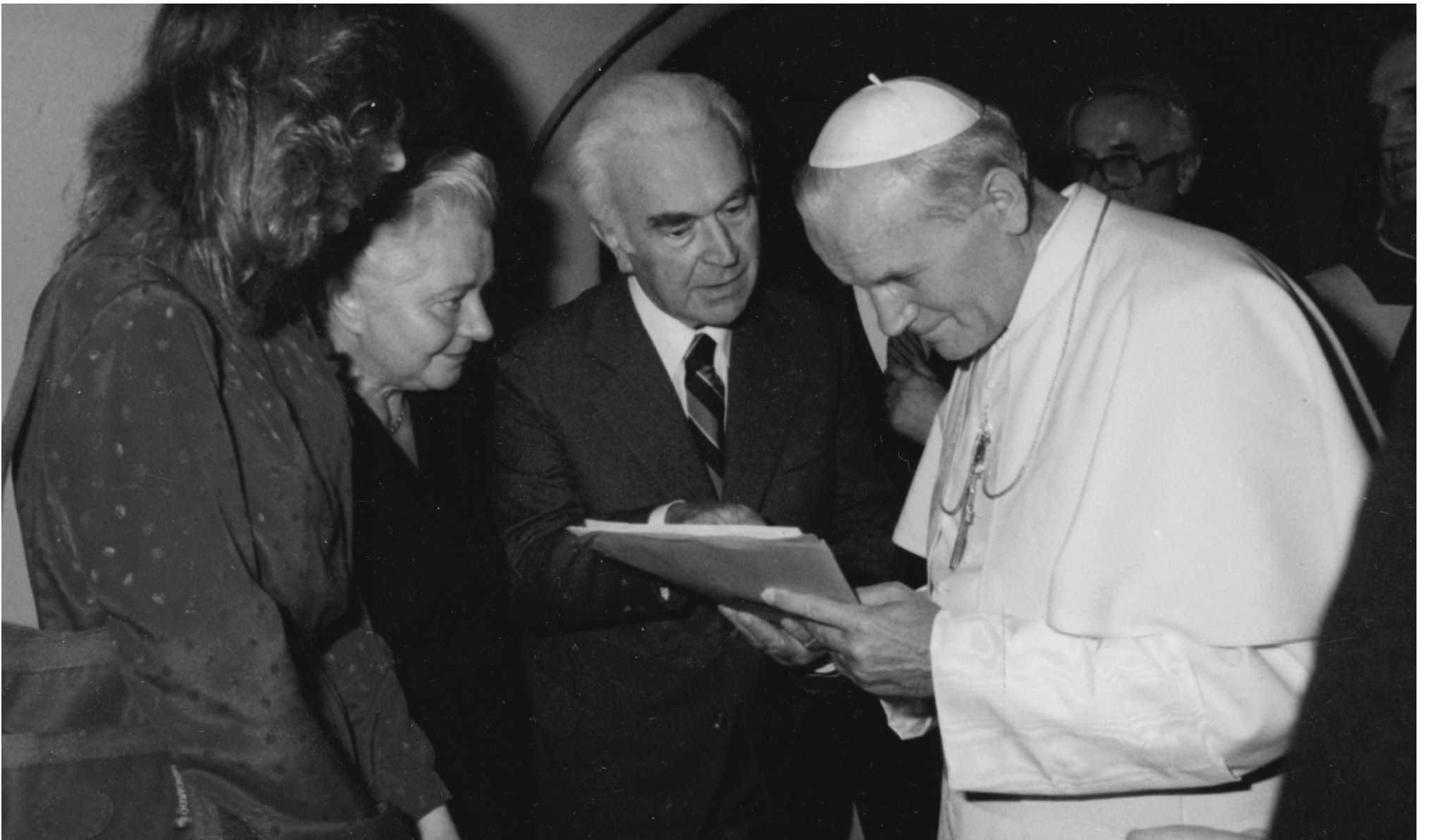
neskôr „budovali socializmus“, ako bol Dominik Tatarka, Ján Kostra, Ján Smrek, Michal Chorvát...

Ako novinár Vilo Kovár sa vyznačoval nekompromisnosťou v zápale za svätú vec národa. Jeho ostré pero a bojovný duch mu získali nielen obdiv a obľubu, ale – bohužiaľ – aj zlobu a nevraživosť odporcov slovenskej samostatnosti.

Pravá podstata Kovárovej povahy sa plne prejavovala v osobnom styku. Ľudia bývali priťahovaní jeho priamosťou, statočnosťou a srdečnosťou. Mal vzácny dar pripútať k sebe ľudí trvalými zväzkami priateľstva. Kedysi v roku 1970 som sa stretol v Chicagu s niekdajším slovenským diplomatom, profesorom Eugenom Urbanom. Keď sa rozhovoril o svojom priateľstve s Vilom Kovárom – s ktorým sa naposledy videl pred 25 rokmi! – oči sa mu zaligotali slzami vzrušenia a nadšenia, aké vie

Vážec, september 1978. Janko Silan, A. Mach, V. Kovár

Vilo Kovár s pápežom Jánom Pavlom II., 2. november 1981

vyvolať iba veľké a nezničiteľné priateľstvo. Neskoršie som sa dozvedal, že podobné priateľské dojmy neboli ničím ojedinelým; že taký priateľský pomer jestvoval aj medzi Vilom Kovárom a Milom Urbanom, Alexandrom Machom, Mikulášom Gacekom, Stanislavom Mečiarom a desiatkami iných známych i menej známych ľudí na Slovensku i v emigrácii.

V marci 1945, pred valiacou sa boľševickou záplavou, odchádza do vyhnanstva aj Vilo Kovár s rodinou. Nachádzal sa v tzv. gardistickej skupine, ktorej dočasným pobytom bola obec Aurozlmünster, asi 5 kilometrov mesta Ried im Innkreis v Rakúsku. Tu ich zastihol koniec vojny a neistá budúcnosť.

V auguste 1945 prišli do Aurozlmüstra americké vojensko-polícajné jednotky a odviekli ho odtiaľ s ďalšími 16 utečencami (medzi nimi bol aj Milo Urban, Otomar Kubala, Karol Murgaš, Ludovít Mutňanský, Matej Huťka, Anton Sabol-Palko, Ivan Ries-Javor...) do zaisťovacieho tábora v Glasenbachu, neďaleko Salzburgu. Ani v tomto prostredí strašnej biedy a poníženia (ktoré graficky opisuje K. Čulen v diele „V amerických zaisťovacích táboroch“, Martin 2008) nestratil Vilo Kovár nič zo svojho slovenského sebedomia, zo svojej ľudskej dôstojnosti a kresťanskej viery v Božiu spravodlivosť. Čítal som niektoré jeho listy z tohto obdobia adresované Karolovi Sidorovi do Vatikánu a priateľovi v Kanade. Odráža sa v nich duchovná vyrovnanosť a osobná statočnosť. Keď prosí o po-

moc, tak to nie pre seba, ale pre druhých.

V januári 1947 ho americké úrady – spolu s Milom Urbanom, Karolom Mederlym, Pavlom Opluštíkom, Matejom Huťkom a desiatimi ďalšími – vydali do rúk česko-slovenskej stíhacej jednotky a násilne „repatriovali“ na Slovensko. Bol väznený na Krajskom súde v Bratislave, postavený pred ľudový súd a dňa 8. mája 1948 odsúdený na osem rokov väzenia.

Po odtrpení tohto nespravodlivého rozsudku bol roku 1954 prepustený. Ale život „na slobode“ bol iba pokračovaním útrap vo väzení. V období tuhého stalinizmu bolo ťažko nájsť primerané zamestnanie pre ľudí ako on. Jeden z najlepších slovenských novinárov a profesor slovenčiny musel chodiť od fabriky k fabrike a žobrať, aby mu dali nejakú prácu. Nakoniec si našiel prácu robotníka v družstve Avana v Trnave. A tu pracoval až do svojho odchodu „na dôchodok“ v roku 1981. Spočiatku ako obyčajný robotník, neskôr sa prepracoval do tzv. normovacej skupiny, kde mohol presvedčivejšie uplatniť svoje schopnosti. Posledné roky svojho zamestnania zastával rolu učiteľa normovania práce, člena skúšobnej komisie a vedúceho skupiny.

Ako hovorí staré čínske príslovie: „zrnko zlata nestráca svoj lesk ani v hromade piesku.“ Vilo Kovár neprestával byť tvorivým intelektuálom aj keď musel zarabať na živobytie tvrdoou prácou svojich rúk. Starostlivo pozoroval všetko, čo sa pod menom kultúry a poli-

tickej vedy predkladalo, prednášalo a publikovalo. Počas práce nad tým rozmyšľal a vo voľnej chvíli svoje myšlienky a kritické poznámky kladol na papier. Tieto jeho postrehy a komentáre kolovali v rukopisoch v úzkom kruhu svojich blízkych priateľov, s ktorými viedol živú korešpondenciu. Od roku 1968 sa mnohé z týchto jeho výplodov dostali do rúk jeho priateľov v emigrácii a boli uverejnené slovenských časopisoch v zahraničí (v slovenskej pôvodine, alebo v anglickom preklade), ako napríklad: Literárny almanach, Most, Slovak Studies, Kanadský Slovák, Slovák v Amerike... Iné zas boli cenným zdrojom pramenného materiálu k článkom a štúdiám o politickej, hospodárskej a náboženskej situácii v našej rodnej vlasti. Hrdo sa hlásim ako jeden z prijímateľov takýchto zásielok.

V Taliansku od roku 1968 žila jeho dcéra Lúbia, v Ríme mal okruh priateľov, a preto využíval každú príležitosť, aby ich mohol navštíviť. Takto si na to spomínal jeden z nich: „Jeho príchod bol pre nás sviatkom a jeho návšteva bola vždy vítaná. Nikdy neprišiel s prázdnyimi rukami.“

Pri jednej takejto návšteve sa obrátil aj na mňa; najprv dosť opatrne, aby ma upozornil, že moje názory na niektoré postavy slovenskej politiky sú nesprávne. Presvedčil som ho, že ide o nedobrovoľný omyl, ktorý som ochotný s jeho pomocou napraviť. Toto bol začiatok veľmi plodnej spolupráce a jemu vďačím za výdatnú pomoc najmä pri príprave politickej biografie Alexandra Macha, „Mat' svoj štát znamená

život“ (Cleveland, OH, 1987).

Ako dôchodca, v jeseni 1981 – spolu aj so svojou manželkou – zavítali do Talianska na dlhšiu návštevu. Ohlásil sa mi krátkym telefonickým rozhovorom a chválil sa, aké milé osobné stretnutie mal s pápežom-Slovanom, Jánom Pavlom II. Na Slovensko sa vracal osviežený na duchu, posilnený vo viere a rozpalený ohňom mladického idealizmu. Teplom a svetlom tohto ohňa ohrieval a ožaroval každého, s kým sa mohol podeliť o svoje nové zážitky a skúsenosti. Bohužiaľ, len veľmi krátko. Dňa 2. apríla 1982 jeho šľachetné srdce dotĺklo navždy. Bol prvý piatok a ako obvykle Vilo Kovár strávil začiatok dňa v kostole. Na sklonku dňa bola však jeho duša už pred trónom Stvoriteľa.

Jeho pohreb sa konal 6. apríla a bol dôstojnou manifestáciou hlbokej vďačnosti a úcty, ktorú mu prišli prejavovať početní priatelia a známi. Vyše 600 ľudí z celého Slovenska sa prišlo do Trnavy rozlúčiť s týmto vzácnym človekom, hodiť hrst zeme na jeho rakvu a pomodliť sa za spasenie jeho duše. Za spolupojovníkov sa s ním lúčil Pavol Čarnogurský, Ing. Karol Kubík, ktorý býval častým sprievodcom a šoférom na jeho cestách po celom Slovensku, zhrnul dobrosrdečnosť mŕtveho priateľa do parafrázy evanjeliových slov, ktorými Spasiteľ víta svojich služobníkov v raji: „Poď, Vilko, vítaj! Opustený som bol, navštívil si ma, napísal si mi, dal spolu so strateným priateľom; smutný som bol, porozprával si mi zaujímavosti, priniesol knižku;

v biede som žil, uľahčil si mi; bol som roztrpčený, pri tebe som sa uspokojil; stihala ma nostalgia, priblížil si mi drahé veci; pustila ma najdrahšia osoba, ty nie; nedarilo sa mi niečo vybaviť, ty si to zariadil...“ Ako posledný akt umelec Gusto Valach prečítal elégiu, v ktorej sa s mŕtvym lúčil básnik Janko Silan:

*Pred týždňom tu bol Vilo – jarný jas.
Lúčil sa? –
Možno. Viem len, že sa chvel
kým spieval skúsenosti, kým mal čas.
A odišiel a stíchol ako anjel Gabriel.*

*Odvtedy, keď je noc a som tu sám
a clivo mi je, bdiem a spomínam...*

*Mňa totiž najviac dojímajú pašie:
Keď trpi Kristus,*

koľko netrpel by s ním?

*Môj priateľ Vilo Kovár vraj už nežije.
Ale kdeže?!*

*Ved' ho vidím, ako so spevom radostným
ku nebu vzlieta, volá stále: „Sláva!
Pán Ježiš zvíťazil!...“*

Nad otvoreným hrobom odznelo dohromady šesť rozlúčkových prejavov. Siedmy, ktorý nebolo počut' v ono truchlivé odpoľudnie na Novom cintoríne v Trnave odznel v cudzine; možno súčasne, možno s kratším oneskorením. Zo srdca početných priateľov Vila Kovára v Európe, v severnej Amerike, v Argentíne, v Austrálii a inde vychádzali k nebu vzdychy a prosby, aby Všemohúci Boh prijal na milosť a štedro odmenil dušu svojho verného služobníka.

FRANTIŠEK VNUK

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky

Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava

Telefón: 0911 286 452

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.

Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.

IČO: 35 734 710

Šéfredaktor: Teodor Krížka – Cena jedného čísla je 1,90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické

predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicke vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com

Internetová stránka a archív ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie)

časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

V noci z 28. na 29. augusta v Skrabskom (pri Vranove nad Topľou) partizáni zabil bodákmi A. P. Hamzu v jeho dome.

Tejto noci na štábe partizánskej brigády Za slobodu Slovanov v Jasenskej doline (pri Brezne) partizáni zavraždili lesníka G. Schlessingera, ktorý bol nemeckej národnosti.

V týchto dňoch pri Červenej Skale (pri Telgárte) partizáni zastreli lesníka J. Vogela, tiež nemeckej národnosti.

Pravdepodobne 29. augusta partizáni pri Sklabíni zabil niekoľkých Nemcov, ktorí predchádzajúceho dňa prežili strelbu v martinských kasárňach. Ušetrili len dve ženy a jedno dievča, ktoré boli zranené a dovezené do martinskej nemocnici na ošetrovanie a liečenie. Podľa nemeckého prameňa bolo zavraždených 24 osôb, medzi nimi jedna žena. Iné prameň uvádzajú 21-32 obetí, takisto aj iný dátum zavraždenia tej skupiny Nemcov, ktorí prežili vraždenie v Martine. Po obsadení Sklabine nemeckým vojskom príslušníci nemeckej bezpečnostnej služby SD (Sicherheitsdienst) na odvetu zastreli 3. októbra pri Martine 48 osôb, z toho 20 Sklabičanov, ktorých obvinili z vrážd, účasti na povstaní alebo jeho podpore. Za každého člena nemeckej skupiny boli zastrelené dve osoby, pričom pôvodne malo byť za každého člena zastrelených 10 osôb.

Pravdepodobne toho dňa pri Strečne partizáni zastreli dvoch ťažko ranených nemeckých vojakov, ktorí boli zajatí pri blízkej Mojšovej Lúčke.

29. augusta pri Lívove (pri Bardejove) partizáni oddielu Lípa z Osobitnej partizánskej brigády Klementa Gottwalda zajali a zavraždili príslušníka tamojšej finančnej stráže v Snakove alebo Lenartove, pravdepodobne sa volal Bajtúz. Okrem toho v nezistenom čase zavraždili svoju kuchárku.

Toho dňa pri Bielom Potoku (súčasť Ružomberka) partizáni zastreli robotníka J. Pauera z Donovalov, člena HG.

Pravdepodobne 29. augusta na inom mieste pri Bielom Potoku partizáni zastreli asi 22 nemeckých vojakov, zväčša ranených a chorých, ktorých príslušníci ružomerskej posádky a partizáni 27. augusta zadržali vo vlakoch prechádzajúcich cez Ružomberok a zaistili v kasárňach.

Toho dňa v Žiline partizáni zastreli Pavlu Simmovú, nemeckej národnosti.

Dňa 30. augusta ráno v Banskej Bystrici partizáni z 1. Stalínovej brigády zastreli dvoch ukrajinských utečencov na hlavnej železničnej stanici, dôchodcu I. Pittnera nemeckej národnosti a troch nemeckých vojakov pri radvanských kasárňach.

Toho dňa pri Krivanoch (pri Sabinove) asi o 9.00 hod. diverzná skupina Mironova z Gottwaldovej brigády vyhodila osobný vlak s civilnými cestujúcimi; jednou z obetí bol aj slovenský vojak Š. Fil' zo Stariny. Pôvodne mal v tom čase ísť nemecký vojenský vlak, ale Nemci vymenili ich poradie. Počet obetí bol najmenej 6, no pravdepodobne až 12.

Toho dňa pred cementárňou v Lietavskej Lúčke (pri Žiline) povstalci zastreli úradníka nemeckej národnosti Schádenu.

Toho dňa povstalci na Štrbskom Plese v istom hoteli zaistili a odviekli niekoľko ľudí. Pri železničnej stanici v Štrbe zastreli jedného z nich, čašníka F. Tomerla, ktorý bol nemeckej národnosti, údajne pri pokuse o útek.

Asi toho dňa v Hanušovciach nad Topľou (pri Gírlatovciach) príslušníci zväzku Čapajev zajali okolo 27 nemeckých vojakov a železničiarov. Podľa niektorých prameňov ich potom v Slanských vrchoch všetkých zabil, podľa iného prameňa zabil asi 6 a ostatných prepustil.

30. a 31. augusta pri Bielom Potoku veliteľ ružomerskej posádky Miloš Vesel dal postrieľať desiatky civilistov z Ružomberka, ktorí boli Nemci alebo boli pokladaní za Nemcov pre ich mená, ako aj Nemcov zajatých pri Liptovskom Mikuláši. Medzi nimi bolo aj niekoľko žien. Na vraždách sa podieľali príslušníci Tretieho oddielu 1. Stalínovej brigády, možno aj príslušníci Nálepkovkej brigády i brigády Jánošik. Medzi vrahmi bola aj sovietska partizánka Antonina (hovorovo Toňa, jej meno sa komolilo ako Soňa, Taňa, Tatiana) Fadejevna Linkevičová (vyd.

Nikolajevová), ktorá pôsobila v tejto partizánskej brigáde ako zdravotníčka. V civilnom živote bola učiteľkou. Údajne jej matku a brata zabil nemeckí vojak. Vystúpila aj v bansko-bystrickom povstaleckom rozhlase.

V povstaleckej propagande sa táto vrahyňa oslavovala.

Dňa 31. augusta Ján Pšenka a niekoľko ďalších príslušníkov 2. Štefánikovej brigády pri Vrúcku (pri Turčianskych Tepliciach) podľa jedného prameňa zastreli asi 6 funkcionárov Nemeckej strany, z toho 5 bolo z Vrúcka a 1 z Lazian, podľa iného prameňa len 3 miestnych obyvateľov. Počas povstania pri dedine odbojári zastreli aj J. Bakalu.

Toho istého dňa príslušníci tejto brigády pri neďalekej Valči zastreli učiteľa J. Taushäusera z Kláštora pod Znievom, pochádzajúceho z blízkej nemeckej dediny Vrúcko.

PETER B. PODOLSKÝ

Zločiny povstalcov a partizánov

v rokoch 1944 – 1945 a princíp rovnakej ľudskej dôstojnosti

Toho dňa pri Kvetnici (pri Poprade) príslušníci brigády Za slobodu Slovanov na príkaz partizána Zelinku zastreli údajného vyzvedača nemeckej národnosti.

Toho dňa v Handlovej pri výsluchu, či neskrýva hľadanú osobu v nemocnici, príslušník partizánskej rotty Nováky zastreli tamojšiu ošetrovatelku J. Červeňovú.

Toho dňa v Janovej Lehote (pri Žiari nad Hronom) partizáni začali strelbu, pri ktorej zahynula miestna obyvateľka A. Bublková.

Toho dňa pri Dolných Lelovciach, patriacich do Zemianskych Kostolín (pri Prievidzi), partizáni zastreli tamojšieho obyvateľa, statkára K. Tamóczyho.

Podľa jedného prameňa toho dňa, podľa iného 26. augusta, partizáni zastreli pri Podbrezovej tamojšieho krajčira L. Procheho, lebo vraj bol príslušníkom nemeckej tajnej polície. V skutočnosti asi preto, že bol Nemec.

Koncom augusta, v čase obsadenia Nitrianskeho Pravna partizánmi, zastreli tam partizáni obchodníka s obuvou Danka.

Pravdepodobne koncom augusta, no možno aj začiatkom septembra, komisár 1. Štefánikovej brigády Andrej Lach v Noldove (pri Martine) zastreli sovietskeho utečenca z nemeckého zajateckého tábora, lebo odmietol vstúpiť do tejto partizánskej jednotky. Potom už sovietski utečenci neodmietali vstupovať do tejto brigády.

Dňa 31. augusta povstalci pri Príbovcich zajali trojčlennú posádku nemeckého dopravného lietadla. Zajatci boli dopravení do Martina, odkiaľ sa dostali do Sklabine, kde toho alebo nasledujúceho dňa boli príslušníkmi 1. Štefánikovej brigády zastrelení.

Toho dňa a 1. septembra partizáni z 1. Stalínovej brigády pri Liptovskej Lúžnej (pri Ružomberku) zastreli 22 nemeckých civilistov zaistených v Ružomberku, napr. murára Ondreja (Andreja) Minicha z Dúbravy. Po porážke povstania boli exhumovaní, ako aj tí, čo boli zavraždení pri Bielom Potoku, spolu 72. Vojaci boli pochovaní v prímestskej časti, pri kaplnke na Podsuchej, civilisti na cintoríne v Ružomberku. Celkový počet obetí bol vyšší, lebo nie všetky boli exhumované. Dôvode možno predpokladať, že ich bolo aspoň 100. Niektoré prameňe udávajú ešte výrazne väčší počet zavraždených civilistov, napr. podľa partizána G. Čausova z tejto brigády v Ružomberku bolo zajatých a zastrelených 270 Nemcov. Za zavraždenie vojakov i civilistov partizánsky veliteľ A. Jegorov si vypýtal od povstaleckého národného výboru 20 000 korún. Byť obet' povstalcov vylúplili, na čom sa podieľali i povstaleckí dôstojníci, vrátane veliteľa ružomerskej posádky Miloša Vesela, ktorý si prisvojil kožu chy a strieborný príbor.

Koncom augusta pri Podbrezovej par-

tizáni zastreli Friedricha Kraha (Bedřicha Krála).

Dňa 1. septembra v Kysaku sovietsky partizán zastreli železničiaru Rimáka, ktorý pracoval pri posune vlaku, lebo vraj mávaním zástavkou dával znamenie nemeckým vojakom.

Toho dňa v kúpeľoch v Kováčovej (pri Zvolene) sa usídlil štáb Nálepkovkej brigády. Takmer hneď po príchode partizáni zavraždili asi 10 ľudí, medzi ktorými boli ukrajinskí utečenci privezení z Krupiny alebo jej okolia. Podľa iného, menej spoľahlivého prameňa, obetí bolo 6 až 8 a mali to byť Nemci z dediny Píla pri Žarnovici.

Toho dňa v Oravskom Podzámku povstaleckí vojaci zajali 5 nemeckých vojakov a asi v ten istý deň pri Medzibrodí ďalších dvoch, ktorých odviekli do Lu-

rozdrúžili hlavy dôchodcovi J. Tauserovi a železničiarovi J. Schmiedovi z Vrútok.

Toho dňa pravdepodobne v okolí Košaroviec sovietski partizáni zo zväzku Stalin zastreli vedúceho drevoskladu a jeho syna českej národnosti z blízkeho Medzilaboriec, lebo miestni obyvatelia ich obvinili, že sú vyzvedači.

V týchto dňoch pri Žarnovici na mieste, kde sa konávali dobytčie trhy, pravdepodobne novobanskými partizánmi boli zavraždení T. Hora a K. Gaspar z neďalekej nemeckej dediny Píla a tiež J. Braxator, J. Brigant, Pius Motzbäuchel a L. Schneider z blízkej nemeckej dediny Veľké Pole.

V týchto dňoch na začiatku povstania povstalci zavraždili J. Strbu z Pily pri blízkom Župkove a pri vzdialenejších Oslanoch sovietsky partizán zastreli J. An-

gela z Veľkého Poľa.

Dňa 4. septembra v Brezne odbojári zastreli murára F. Jirmera, ktorý bol nemeckej národnosti, lebo vraj neodovzdal zbraň.

Toho dňa alebo 5. septembra na vrchu Eliášovka pri Litmanovej (pri Starej Lubovni) veliteľ lúpiacich partizánov Saša dal zavraždiť tamojšieho starostu M. Žihala. Zrejme to bol Alexander (Saša) Tulešov (resp. Talašev), veliteľ oddielu Zarja (t. j. Svitanie), ktorého príslušníkmi boli aj Litmanovčania.

Toho dňa v Liptovskom Mikuláši na námestí zastreli údajného vyzvedača.

Toho dňa pri Telgárte, pri kóte 1012, veliteľ tamojšieho povstaleckého úseku Ján Juraj Stanek dal zastreliť zbeha z 5. rot 5. pluku, ktorý vraj kradol.

V noci zo 4. na 5. septembra povstaleckí vojaci vylúpili podnikateľa K. Šabu z Tlmáč a statkára V. Štrbu z Bátoviec a potom ich s ich synmi na aute odviekli medzi Budču a Dúbravu (pri Zvolene), kde asi o 5.00 hod. zastreli Štrbu s dvoma synmi a Šabu a jedného jeho syna. Jeden zo Šabových synov bol len poranený a zachránil sa. V rozkaze veliteľa daného úseku povstaleckého vojska boli za podrozrivých z vrážd označení Václav Bílek, Ján Palkovič a Juraj Poliak.

Dňa 5. septembra odviekli príslušníci odboja z krčmy v Kluknave (pri Gelnici) tamojšieho úradníka J. Kuhna, olúpili ho a zastreli, lebo bol Nemec.

Toho dňa v Dolnom Kalníku (pri Martine) partizáni po krutom mučení zavraždili stolára J. Šedaju, starostu a predsedu miestnej organizácie HSLS v Košťanoch nad Turcom a tiež miestneho veliteľa HG, zámočníka J. Matulu.

Toho dňa pri Nemeckej (dnes Partizánskej) Lupči (pri Ružomberku) na žiadosť tamojšieho miestneho národného výboru partizáni z oddielu Pobeďa (Vit'azstvo) z brigády Za slobodu Slovanov zastreli asi 32 Nemcov alebo osôb s nemeckými menami, prevažne civilistov z Liptovského Mikuláša a blízkeho dedín, napr. katolíckeho kňaza Rudolfa Schedu z Liptovského Jána, ktorí boli najprv uväznení v Liptovskom Mikuláši a potom sem dovezení, aby ich neoslobodili nemeckí vojaci, ktorí rýchlo postupovali k Liptovskému Mikulášu od východu. Pokiaľ je známe, obeť sa politicky neprejavovali a nikomu nepoškodili, skôr pomáhali. Medzi obeťami boli aj dvaja nemeckí vojaci. Vrahom bol údajne istý Cigán, ktorý vraj za každého zastreleného dostal 40 korún. Niektoré z obetí mučili, napr. Schedovi vyrezali kríž na chrbte. Obete boli olúpené, aj o ich zlaté zuby. Okrem nich na začiatku povstania pri dedine zastreli údajného vyzvedača. Dňa 8. decembra boli

obete exhumované a zväčša pochované v miestach, odkiaľ pochádzali, najmä v Liptovskom Mikuláši. Obeti mohli byť viac, pretože partizáni chceli zastreliť aj zaistených Slovákov, napr. J. Vernarca z Mikuláša, ale jeden z povstalcov schválne poškodil guľomety, ktorými ich mali zastreliť a po nepravdivej správe partizánskej hliadky, že sa blížia Nemci, sa partizáni rozprchli. Tak sa asi 13 osôb zachránilo. Takisto obeťami mohli byť aj Nemci z Liptovského Hrádku, ktorí boli tiež zaistení, no stihli ich oslobodiť postupujúce nemecké vojsko.

Toho dňa pri Ružomberku partizáni zastreli tamojšieho obyvateľa nemeckej národnosti K. Hilschera.

Asi toho dňa boli na partizánskej základni pri Krížoch (pri Bardejove) zabití údajní dvaja nemeckí vyzvedači.

Asi toho dňa príslušníci armády v Slanských vrchoch zastreli dvoch zajatých nemeckých vojakov.

Asi toho dňa príslušníci zväzku Ján Žižka pod velením Dmitrija Rezuta odviekli z autobusu v Pružine príslušníka závodnej stráže zbrojovky v blízkej Považskej Bystrici nemeckej národnosti a pre údajné vyzvedačstvo ho zastreli pri Čičmanoch, kde žil.

Dňa 6. septembra pri Helpe (pri Brezne) partizáni zastreli 6 osôb, medzi ktorými bol Š. Kobza (podľa jedného prameňa z Vyšehradného, podľa iného z Kľačna pri Prievidzi), ktorý tu viedol výstavbu vodovodu, a členov jeho rodiny, vrátane 7-ročnej vnučky a 2-ročného vnuka a tehotnej dcéry, pretože boli Nemci.

Toho dňa pri Uhrovci sovietsky partizánsky veliteľ zastreli lesníka R. Kochwassera a jeho manželku, vraj preto, lebo neodovzdal zbraň.

Toho dňa v Bujakove (dnes časť Brezna) brezniansky posádkový veliteľ zastreli pre neposlušnosť des. A. Luštika z blízkej Hornej Lehoty.

Toho dňa v Hanušovciach nad Topľou partizáni zastreli riaditeľa tamojšej školy V. Heinsa, pravdepodobne pre jeho nemecké meno.

Toho dňa pri Dražkoviach (pri Martine), kam sa presídlil štáb 1. Štefánikovej brigády, partizáni zastreli študenta I. Žuffu (Žuchu) z Bratislavy alebo Martina.

Toho dňa bol v Kremnici pri stretnutí s vojenskou hliadkou zastrelený robotník K. Oswald z Piargov, keď išiel do práce. Vraj vtedy niekto na neho z obchodu zo vzdialenosti 6 m vystrelil a páchateľa hliadka nezadržala. Pravdepodobne bol zastrelený touto hliadkou, ktorej členom bol Ján Zamba; ten sa o mesiac neskôr dopustil v Kremnici závažného zločinu.

Toho dňa v Kremnici za bližšie nevedených okolností bol partizánskou hliadkou zastrelený aj vojak A. Sedlák z Dulovej Vsi.

Toho dňa pri Lívovskej Hute (pri Bardejove) po predchádzajúcej hádke príslušníci partizánskeho zväzku Alexander Nevskij zastreli dvoch svojich druhov. Jedným z nich bol odbojár A. Sviantek (Šviantek) z Bardejova.

Toho dňa príslušníci armády pri Bielom Potoku (pri Ružomberku) zajali šesť nemeckých vojakov a odovzdali ich partizánom, ktorí aspoň troch z nich tu hneď zastreli.

Toho dňa pri Ruskovciach (pri Bánovciach nad Bebravou) partizáni z 9. práporu zväzku Ján Žižka zastreli údajného nemeckého vyzvedača.

Asi toho dňa po dobytí Telgártu veliteľ tamojšieho povstaleckého vojska Ján Juraj Stanek pre podozrenie zo spolupráce s Nemcami dal zastreliť majiteľa tamojšieho penziónu. Raz sa uvádza pod menom Romani, raz ako Anton Rumpelmayer.

Dňa 6. alebo 7. septembra partizáni z 1. Štefánikovej brigády zastreli robotníka Emila (Miloša) Ficeka z Priekopy (súčasť Vrútok), lebo vraj zo strechy spoza komína strelal na partizánov. Vzhľadom na to, že mal ťažkosti pri chôdzi, nezdá sa, že by to bola pravda. Podľa jedného prameňa bol zavraždený pri Sklabíni, podľa iných v Dražkoviach.

Dňa 7. septembra pri Sklabíni partizáni zabil rozdrúžaním hlavy obchodného pomocníka K. Richtera, pôvodom zo Sudet, ktorý býval v Martine.

(Pokračovanie v budúcom čísle)